

Yazarlar/Authors

Zerrin ARSLAN¹ İbrahim Halil SAVAŞIR²

Makale Adı/Article Name

Karadeniz'den Akdeniz'e Bir İskân Hikâyesi: Hatay Kırıkhan'daki Trabzon, Çaykaralılar Örneği*

A Resettlement Story from The Black Sea to The Mediterranean: The Case of The People of Çaykara, Trabzon in Kırıkhan, Hatay

ÖZ

Türkiye'de iskân, 2510 ve 7269 sayılı Kanunlar ile düzenlenmektedir. 1959'da Trabzon, Çaykara'daki sel ve heyelan nedeniyle Kabataş (Fotinos), Şahinkaya (Şur), Ulucami (Zeno) köylerinden 408 aile 1965'te Hatay, Kırıkhan'a yerleştirilmiştir. Bu çalışma, 1965'te Kırıkhan'a yerleştirilen Trabzonlular ya da "Lazlar" olarak bilinen Çaykaralıların iskân süreçleri, sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkileri üzerinden sosyal politika uygulaması olarak iskân araştırılmıştır. İskânda Devlet, Çaykaralılara bahçe ve ahır olan ev ve Amik ovasında 20-30 dönüm tarla vermiştir. Akdeniz iklimi ve kültürüyle tanışan Çaykaralılar, sosyal, kültürel ve ekonomik zorluklarla karşılaşmışlardır. Nitel araştırma yöntemi kullanılan bu çalışmada derinlemesine görüşme ve gözlem teknikleriyle veri toplanmıştır. Bu çalışmada doğal afet sonrası bir sosyal politika uygulaması olarak değerlendirilen iskânın, Çaykaralıların gündelik, sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamlarına ve Kırıkhanlılarla etkileşimlerine etkisi incelenmiştir. Araştırmada, 1965'teki iskânın Çaykaralıların sosyo-kültürel ve ekonomik yaşamlarında değişiklik yarattığı, Kırıkhanlılarla etkileşime girmelerine neden olduğu, karşılaştıkları zorlukların çalışkanlık, dayanışma, hemşerilik ve imceyle üstesinden geldikleri tespit edilmiştir. Bu süreçte Çaykaralılar, Karadeniz'in sosyal ve kültürel özelliklerini koruyarak Akdeniz kültürünü benimsemişlerdir. Buğday ve pamuk tarımını öğrenen Çaykaralılar, devletin sağladığı ev ve tarla desteğiyle sermaye biriktirerek ticaret, sanayi ve inşaat sektörüne girmişler ve Kırıkhan'da ekonomik güç kazanmışlardır. Sonuçta, Kırıkhan'da yaşamaktan memnun olan Çaykaralıların iskânı, diğer zorunlu göç örnekleriyle karşılaştırıldığında "ayrıcalklı iskân" olarak adlandırılmış ve değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İskân, doğal afetler, sosyal politika, sosyal ve kültürel değişim, Trabzonlular, Hatay.

ABSTRACT

Resettlement movements in Turkey regulate with the Settlement Law No. 2510 (1934) and Law No. 7269 (1959). Due to the flood and landslide that occurred in Trabzon, Çaykara in 1959, 408 families from the villages of Kabataş (Fotinos), Şahinkaya (Şur), and Ulucami (Zeno) were resettled in Hatay Kırıkhan in 1965. This study aims to scrutinize the resettlement processes to Kırıkhan in 1965 of the people of Çaykara, known as the people of Trabzon or the Laz people according to the Law 2510 and the Law 7269. In this resettlement, the state provided them a detached houses with a cowhouse in a garden and 20-30 decares of fields in the Amik plan. The resettled people of Çaykara encountered and had serious serious social, cultural, economic difficulties with the Mediterranean climate and culture. In this study designed as a qualitative research, the data was gathered with in-depth interviews and observations. In this study, the affect of resettlement processes of the people of Çaykara as a social policy application after the natural disaster was scrutinized through the change and transition within their everyday, social, cultural and economic life and the interaction with the people of Kırıkhan. In this research, it is found out that the resettlement in 1965 was created a change in the socio-cultural and economic lives of the people of Çaykara, caused an interaction with the people of Kırıkhan, overcame all difficulties with hardworking, social solidarity networks, *hemşerilik* (fellow-townmanship) and *imce* (collective work). In this process, the people of Çaykara protecting their Black Sea's social and cultural characteristics have adopted the Mediterranean's culture. At the same time, they learned cotton and wheat farming and utilized the offered house and field by the state to accumulate capital and to enter trade, industry and construction sectors and then gained an economic power in Kırıkhan. Thus, they are happy to be resettled in Kırıkhan and to live here. For this reason, this resettlement is called and evaluated as a "privileged resettlement" when compared with other cases of forced migration.

Keywords: Settlement, natural disasters, social policy, social and cultural change, the people of Trabzon, Hatay.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Hatay-Türkiye, azerrin@gmail.com ORCID: 0000-0001-7532-7786

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Göç Araştırmaları Anabilim Dalı, Hatay-Türkiye, ibrahimhalisa@gmail.com ORCID: 0000-0001-6710-1154

* Bu makalede kullanılan verilerin toplanması ve işlenmesi için Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Etik Kurulu Başkanlığının 07.12.2022 tarih ve 12/07 numaralı kararı uyarınca Etik Kurul onayı verilmiştir.

Extended Abstract

Resettlement has been applied as an example of forced migration in the world. Settlement movements in Turkey has gained a legal infrastructure with the Settlement Law No. 2510 (1934), where both nationalization and social policy had been implemented together between the foundation of the Republic and 2006, and Law No. 7269 (1959), which specifies the measures to be taken due to disasters. This study aims to scrutinize the settlement processes of the people of Çaykara, known as the people of Trabzon or the Laz people, in the 408 Evler District of Kırıkhan in 1965 according to the Law 2510 and the Law 7269. Due to the flood and landslide that occurred in Çaykara in 1959, 408 families from the villages of Kabataş (Fotinos), Şahinkaya (Şur), and Ulucami (Zeno) were resettled in Hatay Kırıkhan with a decision taken in 1961. In this resettlement, which was implemented as a social policy, the state provided them detached houses with 2 or 3 rooms, a garden, a cow house, and 20-30 decares of fields in the plain, obtained through the draining of the Amik Lake. For these reasons, the resettlement is taken as an application of social policy in Turkey.

This study was designed as qualitative research and employed in-depth interviews and observations to gather the data. It was aimed to answer the questions of “what, where, why, how, when” based on social, cultural and economic dimensions, migration stories and daily life practices. The study aims to draw attention to, explain and clarify the resettlement processes as a social policy application, which is a less studied form of settlement policies. The social supports provided economic advantages for these resettlers in terms of capital accumulation, and this turned them into “privileged resettlers” when compared with other cases of forced migration.

The findings of the research show that this resettlement was a drastic change for these people, who were accustomed to the socio-cultural life of the Black Sea, and were engaged in hazelnut, tea, corn and barley farming and animal husbandry suitable for the rainy and warm climate of the region, or they went abroad for working. When they settled in Kırıkhan, they have continued to engage in agriculture and animal husbandry in the Mediterranean's warm and rainy winters and hot and dry summers. The new climate, geography, culture, and also the negative attitudes of the locals of Kırıkhan caused serious differences and challenges that they had to encounter and struggle with. For instance, they had to learn and convert to cotton and wheat farming. These people have also gained real advantages for accumulation of capital, thanks to the houses and arable lands that had been provided to them as social supports. Over time, they could utilize these economic advantages in trade for durable goods, glassware, haberdashery, furniture and industry in PVC production and construction sectors, as well as craftsmanship for tinsmithing and carpentry. In spite of the tensions among the people of Çaykara and Kırıkhan, they have established solidarity and fellowship relations among themselves to overcome such difficulties. Beside these, they also developed, in time, socio-cultural relations and interactions, started mixed marriages and experienced socio-cultural change and transformation.

The social policy dimension of the resettlement of the people of Çaykara emerges as the first and foremost point observed in the study. The provision of houses with gardens and cow houses together with arable lands for farming was especially valuable for these people in terms of their lifestyle, customs and traditions. It is often emphasized in the academic literature that people and groups to be resettled for whatever reasons generally oppose such decisions and do not want resettlement. However, the social supports removed the Çaykara people's reluctance and indecision, when they learned about the houses that they still use today, and the farming lands in the plain; this also enabled them to create strategies to cope with all kind of difficulties in Kırıkhan. In time, they learned agriculture with the help and solidarity of the local people, and were able to accumulate capital to engage in trade and industrial production, eventually becoming an important economic power in Kırıkhan. They achieved this with the cooperation and solidarity among themselves. Throughout the past sixty years, they dissolved problems with cultural interaction, mixed marriages, mixing olive oil and spicy dishes with *mihlama*, or cabbage without corn bread, and dancing *halay* together with *horon* in their weddings. The graves of their elders are in Çaykara, yet they do not think of returning there, and they only go to Çaykara for highlands and vacations whenever they have the opportunity.

As a result, it has been determined that the settlement in 1965 created a change in the socio-cultural and economic lives of the people of Çaykara. They replaced corn, corn flour and corn oil with wheat, olive and olive oil, started wheat and cotton farming, and got used to the arid and hot climate in Kırıkhan, while they also continued their accent, some local foods such as *mıhlama* and cabbage gulash and *horon*, the folkloric dance of the Black Sea. In short, it can be said that although the people of Çaykara had difficulties in adapting from the rainy, warm and humid climate of the Black Sea to that of the Mediterranean, they have adopted more modern socio-cultural and economic houses with gardens and fields on the flat plain. They made use of the opportunities offered by the state to overcome the economic difficulties they experienced after the resettlement, and obtained an important position in the economy of Kırıkhan today. While they were only doing subsistence farming on their small lands in Çaykara, they succeeded in raising their economic level by farming on larger and more fertile lands after the resettlement. Thus, they are happy to be resettled in Kırıkhan and to live here. For these reason, these resettlers are called as “privileged resettlers” when compared with other cases of forced migration.

*“Böyle acı bir günü Hüda gösterdi bize,
Okuyun şu yazıyı bir küpe olsun size.
Hatırıma geldikçe derman kalmıyor dize,
Mendilim yok sileyim çaresiz gözyaşımı.”*

H.O.³

Giriş

Toplumlar, bazen ekonomik zorluklar, siyasi olaylar ve doğal afetler gibi nedenlerle yaşadıkları yerlerden farklı yerlere iskan edilmek ya da yeniden yerleştirilmek zorunda kalmaktadır. Sel, heyelan, çığ, fırtına ve deprem, devletin belli bölge ya da yerleşim yerini boşaltıp daha yaşanabilir bölgelere yerleştirmesine neden olan önemli doğal afetlerdendir.⁴ 1959 yılında Trabzon'un Çaykara ilçesinde gerçekleşen sel ve ardından oluşan heyelan devletin Şahinkaya (Şur), Kabataş (Fotinos) ve Ulucami (Zeno) köyleri sakinlerini başka bir bölgeye iskân⁵ etmesi ile sonuçlanmıştır. 1965 yılında sel ve heyelandan zarar gören bu köylerdeki 408 aile, 2510 Sayılı İskân Kanunu'na (1934) göre zorunlu göç bağlamında Hatay'ın Kırıkhan ilçesine iskân edilip yerleştirilmişlerdir.

Karadeniz bölgesinin ekonomik ve sosyo-kültürel yaşam ve pratikleri ile yağışlı iklim koşullarına uygun olarak yaşayan Trabzonlular, 1965'ten beri Akdeniz coğrafyasının ve ikliminin farklı ekonomik uğraşları ile sosyal ve kültürel ortamında yaşamaktadır. Çaykara'da geçimlerini tarım ve hayvancılıkla sağlayan Kırıkhan'daki Çaykaralılar iskân edildikleri Kırıkhan'da da tarım ve hayvancılıkla uğraşmaya devam etmişlerdir. Ancak, Karadeniz'in yağışlı iklimine özgü mısır, arpa, fındık ve çay gibi ürünleri yetiştiren Çaykaralılar, Kırıkhan'da sıcak ve kurak Akdeniz iklimine uygun pamuk ve buğday ekimine yönelmek zorunda kalmışlardır. Ayrıca, bu süreçte

³ Bu ifade, görüşmecilerimizden birinin dedesi H.O.'nun Çaykara'daki sel ve heyelanı yaşadığıktan sonra 13 Kasım 1959 tarihinde tuttuğu günlüğünden alınmıştır. Görüşmecimize, Çaykara'dan Kırıkhan'a ilk iskân edilenlerden olan dedesinin günlüğünü bizimle paylaştığı için çok teşekkür ederiz.

⁴ 1959'da Trabzon'da yaşanan sel ve heyelan sonucu, Karadeniz'den bir Akdeniz kenti Hatay, Kırıkhan'a yeniden yerleştirilen Çaykaralılar'ın iskan nedeniyle yaşadıkları sosyal, kültürel ve ekonomik değişim ve dönüşüme odaklanan bu çalışmanın bulguları, ülkemizde 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremi sonucu başlayan yeniden yerleştirme/iskan tartışmaları ve uygulanacak politikalar açısından örnek vaka niteliği taşımaktadır.

⁵ Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük'e göre iskân 'yurtlandırma' ya da 'yurtlanma' olarak tanımlanmaktadır. <https://sozluk.gov.tr> (Erişim tarihi: 17 Ocak 2023). Günümüzde akademik metinlerde ve günlük dilde yurtlandırma ya da yurtlanma olarak yaygın kullanılmadığından metin içinde iskân ifadesinin kullanılması tercih edilmiştir.

tarımın yanı sıra esnafılık, marangozluk, kalaycılık gibi zanaatkarlık ve yeni bir ekonomik faaliyet alanı olarak beyaz eşya, züccaciye, tuhafiyeye gibi alanlarda ticaret ile de uğraşmaya başlamışlardır. Bu çalışmanın amacını, 1965 yılında Kırıkhan'a iskân edilerek kendileri için yapılan 408 Evler Mahallesi'ne yerleşen ve Hatay'da *Trabzonlular* ve Kırıkhan'da *Lazlar* olarak bilinen Çaykaralıların, Kırıkhan'a iskân süreçleri ve yerleştikten sonraki sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkileri ve deneyimlerinin araştırılması oluşturmaktadır. Çaykaralıların 1950'lerin sonlarından itibaren yaşanan sel ve heyelan nedeniyle, 7269 Sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun'u temelinde, 2510 Sayılı İskân Kanunu'na göre zorunlu iskân süreci bir sosyal politika uygulaması olarak ele alınmıştır. Bir başka ifadeyle; bu çalışmada 1965'te Kırıkhan'a iskân edilen Çaykaralıların, bir yandan Trabzon'dan başlayan iskân süreçleri ve yaklaşık 60 yıllık sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamlarındaki değişim ve dönüşüm, diğer yandan sosyal politika uygulaması olarak Hatay Kırıkhan'daki iskân sürecinin nitel bir araştırmayla incelenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle, Çaykaralıların 1965 yılında 2510 (1934) ve 7269 (1959) Sayılı Kanunlara bağlı olarak alınan ek karar ile Kırıkhan'a iskân süreçleri bir sosyal politika desteği ve uygulaması olarak değerlendirilmiş ve bu süreç Çaykaralıların zamanla değişen gündelik yaşamları, sosyo-kültürel etkileşimleri, ekonomik değişim ve dönüşümleri sosyal, kültürel ve ekonomik boyutları ile araştırılmıştır.

Çalışma, giriş ve sonuç dışında üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde nitel araştırma yönteminden ve çalışmada kullanılan yöntemden bahsedilmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde göç ve iskân kavramlarından kısaca bahsedilmektedir. Üçüncü bölüm olan bulgular kısmında ise önce Çaykara ve Kırıkhan'ın iskân yıllarındaki sosyo-ekonomik durumları ve nüfusları hakkında genel bilgiler verilmiş ve çalışmaya konu olan iskân kararı açıklanmıştır. Daha sonra ise 1959 yılında yaşanan sel ve heyelan nedeniyle Kırıkhan'a iskân edilen Çaykaralıların yaşamlarındaki sosyo-kültürel ve ekonomik değişimlerine dair bulgular alt başlıklar ile verilmiştir. Aynı zamanda bu bölümde iskân süreci, devletin bir sosyal politika uygulaması bağlamında ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Sonuç kısmında ise Çaykaralıların Kırıkhan'a iskân süreci ve sonrasındaki yaşamları; sosyal, kültürel, ekonomik boyutlarıyla birlikte elde edilen bulgular, zorunlu göç uygulaması olarak iskân ve sosyal politika uygulamaları ve devlet desteği bağlamında değerlendirilmiş ve tartışılmıştır.

1. Yöntem

Sosyal bilimlerde nitel araştırma yönteminde araştırma sürecinin en önemli adımı, araştırmanın hangi sorulara cevap aradığı ve bu cevabın niteliğinin ortaya konmasıdır (Kümbetoğlu, 2008: 34). Araştırmacılar etraflarında bulunan sorunlarla ilgilenirken ne, nerede, ne zaman, kim, nasıl ve niçin gibi sorulara yanıt ararlar. Nitel araştırmalarda araştırmacı kişilerle ve gruplarla doğrudan görüşür, etkileşime girer. Veri toplama aracı araştırmacının kendisidir. Nitel araştırmalarda genellikle görüşme, gözlem ve belgeler-kayıtlar olmak üzere üç veri toplama tekniği kullanılmaktadır (Baltacı, 2019: 374). Görüşme ya da derinlemesine görüşme; katılımcıların araştırma konusu hakkında bilgi, duygu ve düşünceleri, yaşam öyküleri ve deneyimlerine dayalı veri toplama tekniğidir (Kümbetoğlu, 2008: 72). Ayrıca, katılımcıların sosyal ortamdaki davranış, tutum ve alışkanlıklarını anlamak ve açıklamak için gözlem tekniği de kullanılmaktadır (Baltacı, 2019: 376). Araştırmacı bir ortamda herhangi bir konu ya da davranışa yönelik ayrıntılı ve kapsamlı bir bilgi elde etmek istiyorsa bu tekniği kullanabilir.

Göç araştırmalarında hem nitel hem de nicel araştırma yöntemleri kullanılmaktadır. Bu çalışmada ise nitel araştırma yöntemleri kullanılarak, Kırıkhan ilçesinde yaşayan Çaykaralıların 1965'te

Kırıkhan'a iskân edilme süreçleri ve göç öyküleri ile buradaki gündelik yaşam pratiklerinden yola çıkarak “ne, nerede, neden, nasıl, ne zaman” sorularının cevaplanması hedeflenmiştir. Bu nedenle, incelenen olay ve olgu hakkında daha derin bilgiye ulaşmak için insanların tecrübeleri ve anlatıları, duyguları ve düşünceleri ile şekilleneceğinden dolayı araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada, Çaykaralıların iskân ve göç süreçleri, Kırıkhan'a yerleşmeleri ve yaşam tecrübelerine yönelik yukarıda belirtilen soruları cevaplamak için yaşam öyküsü, derinlemesine görüşme ve etnografin gözlem tekniklerinden yararlanılarak veri toplanmıştır. Yaşam öyküsü tekniğinde araştırmacı bir kişi ya da belirli bir grubun yaşamların öykülerini oluşturmak için bir dizi görüşmeler gerçekleştirir (Glesne, 2015: 27) ve veri toplar. Veri çözümlenmesi ile araştırmanın bulgularını elde eder.

8 Aralık 2022-31 Ocak 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilen bu çalışmanın saha araştırmasında, 1965'te Kırıkhan'ın 408 Evler Mahallesi'ne yerleştirilen 25 Çaykaralı ve onların yerleştirilmelerine tanıklık eden ve/veya sosyal ilişkiler kuran 20 Kırıkhanlı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır ve görüşmecisi listesi Ek-1'de verilmiştir. Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı bu çalışmadaki güncel veri toplanmasında, göç ve yaşam öykülerini almak amacıyla Çaykaralılar ve ailelerinin yanı sıra iskân sürecine tanıklık etmiş Kırıkhanlılar ile görüşmelerde kullanılmak üzere hazırlanan ve 07/12/2022 Tarih ve 07 Kararı ile Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunca onaylanmış olan derinlemesine görüşme kılavuzu kullanılmıştır.

Derinlemesine görüşme ve gözlem ile elde edilen veri ve görüşmelerden yapılan alıntılar değişiklik yapılmadan, doğrudan aktarılmıştır. Çalışmada görüşmecilerden yapılan alıntılarda katılımcılar; önce yaşları, daha sonra nereli olduklarını belirtmek amacıyla Çaykaralılar için “Ç.” ve Kırıkhanlılar için “K.”, ardından da cinsiyeti belirtmek için “K” ve “E” kodu kullanılarak numaralandırılmış; son olarak da meslek belirtilecek şekilde, örneğin “65, Ç.K1, Ev Kadını” veya “70, K.E1, Çiftçi” olarak anonimleştirilmiştir.

Hazırlanan ve uygulanan görüşme formunda Çaykaralıların iskân-göç öncesi yaşadıkları sel ve heyelan, iskân kararı ve kararın duyurulması, yolculuk ve yerleşme süreçleri, iskân sürecinde sosyal politika desteği gereği olarak sağlanan konut, arazi, varsa ulaşım, hayvan ve tohum desteğinin özellikleri ve koşulları, Kırıkhan'a yerleşmeleri ve geri dönme durumu, Kırıkhan'daki yaşamları, gündelik yaşam, sosyal, kültürel ve ekonomik değişim, dönüşüm ve etkileşimleri ve yeni geçim kaynakları üzerinde odaklanılmıştır. Bu çalışma göç, zorunlu göç, doğal afet nedeniyle yeniden yerleştirme ve iskân uygulamaları ve çalışmalarıyla ilgili “sosyal politika olarak iskân” tartışma ve değerlendirmesine yönelik alan yazınındaki boşluğa önemli bir katkı sağlamaktadır. Özellikle, Çaykaralıların 1965 yılında 2510 (1934) ve 7269 (1959) Sayılı Kanunları uyarınca Kırıkhan'a iskân süreçlerinin bir örnek olay üzerinden bir sosyal politika uygulaması olarak değerlendirilmesi ve tartışılması, alana katkı sağlamakla birlikte daha sonra yapılacak çalışmalar için önemli bir kaynak oluşturacaktır.

2. Kuramsal ve Kavramsal Çerçeve

2.1. Göç, İskân ve Sosyal Politika

Göç genel olarak “kişinin mekânda yer değiştirmesi” (Tekeli, 1975: 153; Tekeli ve Erder, 1978) olarak adlandırılan; “Bir ülke, bir bölge ya da bir idari ünite içerisindeki nüfusun yer değiştirmesi hareketi” (Özgür, 1995: 63) ile “toplumun sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi vb. alanlarıyla da yakından ilişkili bir olay” (Oral ve Çetinkaya, 2017: 1-2) olarak açıklanmaktadır. Böylece göç, bireylerin, grupların ya da toplulukların bir yerden başka bir yere kalıcı ya da geçici olarak gitmesi olarak da tanımlanabilir. Ülke içinde veya dışına yönelik gerçekleşen yer değiştirme hareketi

olarak göç, “iç ve dış göç” olarak adlandırılır. “Kentlerin çekiciliğinden çok kırsal alanların itici özelliklerinden dolayı kırsaldan kente doğru” gerçekleşen iç göç (Keleş, 1995: 2); mülkiyet rejimi, arazilerin bölünmesi veya adaletsiz dağıtım (Geray, 2011; Hamamcı ve Keleş, 2005), Kirman’a (2017: 111) göre ise; genellikle nüfus artışı, yoksulluk, toprak azlığı, üretimin yetersizliği, tarım gelirlerinin düşüklüğü, kıtlıklar, çevresel bozulmalar ve kırsal alanlardaki ekonomik imkânların yetersizliği nedeniyle olmaktadır. Bireylerin, grupların ya da toplulukların yaşadıkları ülke sınırlarını aşarak başka ülkeye yaptıkları göç ise “dış göç”tür. Uluslararası Göç Örgütü (IOM)’nün yayınladığı Göç Terimleri Sözlüğü’nde “ülkeye göç (*immigration*)” ve “ülkeden göç (*emigration*)” olarak adlandırılan kavram, “vatandaş olmayan kişilerin yerleşim amacıyla başka bir ülkeye gittikleri süreç” ve “başka bir devlette yerleşmek amacıyla bir devletten ayrılmak ya da çıkmak” anlamlarında kullanılmaktadır (IOM, t.y.: 90-92).

Oluşumu açısından göçler ise isteğe bağlı (gönüllü) ve zorunlu göç olarak ikiye ayrılmaktadır. İsteğe bağlı göç, insanların kendi istekleri doğrultusunda bir başka şehre ya da ülkeye olan yer değiştirmelerdir (Özkalp, 1990: 211, akt. Erkan ve Aydın, 2010: 33). İsteğe bağlı ya da gönüllü göçte amaç çoğu zaman daha iyi sosyal ve ekonomik koşullara ulaşma, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerden daha fazla faydalanma isteği olmaktadır. Ayrıca aynı kültüre sahip insanlarla birlikte yaşama ihtimali olan yerlere yerleşme tercihi sebebi ve amaçların belirlenmesinde etkili olmaktadır. İnsanların kendi istek ve kararları dışında ekonomik krizler, siyasi baskılar, savaşlar, kıtlıklar ve doğal afetler vb. nedenlerle yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalmaları “zorunlu göç” olarak adlandırılır. Kısaca, “bireysel-toplu”, “denetimli-denetimsiz”, “gönüllü-zorunlu” ya da “dış göç-iç göç” ayrımları, (Erder, 2018: 21-22) modern zamanlara ait bir betimleme olarak vurgulanır. Ayrıca sosyal, ekonomik ya da uluslararası antlaşmalar gibi politik nedenlerle devlet(ler) belli bir etno-ulusal grubu ya da doğal afetler nedeniyle bir bölgenin sakinlerini başka bir bölgeye yerleştirmesi-yeniden yerleştirmesi olarak da zorunlu iskân politikası uygulanabilir. Tarihsel olarak bakıldığında yerinden edilme-yeniden yerleştirilme olarak zorunlu göç; Osmanlı Devleti, SSCB, Birleşik Krallık, ABD, Hindistan gibi birçok devlet tarafından iskân politikası olarak gerçekleştirilmiş ve halen uygulanmaktadır. İskân; Keleş (1998: 140) tarafından “özellikle hükümetlerce uygulanan yöneltir sonucunda yerinden, yurdundan, barkından edilen bireylerin ve ailelerin yeni yerleşim yerlerine taşınmaları” olarak ifade edilmektedir. Şakacı (2020)’ya göre ise iskân; “sürekli oturmak üzere bir kimseyi bir yere yerleştirmek, yurt edindirmek, boş bir yeri meskûn hale getirmek” anlamına gelmektedir. Kısaca, devletin “yer değiştirme-yeniden yerleştirme” politikasının uygulaması olan “iskân kurumu”; Türkiye’de, Osmanlı döneminden Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna hatta 2000’li yıllara kadar, “sürgün”, “şenlendirme” ve “yerleştirme” amacıyla (Erder, 2018: 24-27) geleneksel iskân zihniyeti ile uygulanmıştır.

Hukuki metinlere bakıldığında ise, Cumhuriyetin ilk yıllarında çıkarılan 1923 Mübadele İmar ve İskân Kanunu ile Yunanistan’la karşılıklı yapılan Büyük Mübadele’de gelen mübadillerin yerleştirilmelerini, güvenliklerini, geçimlerini ve barınmalarını sağlamayı amaçlamıştır (Emek İnan, 2014: 86). Uluslaşma politikası ve sosyal politikanın beraber uygulanmaya çalışıldığı 1926 İskân Kanunu, 1934’te çıkarılan ve bu çalışmanın da temelini oluşturan 2510 sayılı İskân Kanunu ve 2006 tarihli 5543 Sayılı İskân Kanunu⁶ hem Türk kültürünü yaymayı ve güçlendirmeyi hem de insanların ekonomik, sosyal ve kültürel düzeylerini iyileştirebilmeyi hedeflemiştir.⁷ “Devletin Yapı Taşı” (Erder, 2018: 115-133) olarak 2510 Sayılı Kanun, 1950’lilerden sonra afet nedeniyle iskân konusunda yeni iç iskân anlayışı olarak adlandırılan “yerinden etme” ve “yeni zorunlu göç”

⁶ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/09/20060926-1.htm>. (Erişim tarihi: 17 Aralık 2022).

⁷ <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-donemi-iskan-kanunlari/> (Erişim tarihi: 11 Ocak 2023)

(Erder, 2018: 231) uygulamalarına çözüm olmuştur. “Muhacir iskanı” (Barkan, 1949) ve “yaşatma ve geliştirme kabiliyetleri büyük ölçüde kaybolmuş yurt toprakları üzerindeki vatandaşların daha elverişli sahalara nakledilmesi” (Aykaç, 1957: 2) olarak tanımlanan iç iskân, 2510 Sayılı İskân Kanunu uygulamalarında hem yurtiçi ve yurt dışı nüfus yerleştirmelerinin hem de deprem, sel, heyelan gibi doğal afetlerden kaynaklanan zorunlu iskân ve yeniden yerleştirme uygulama biçimlerinde temel yasal zemini oluşturmuştur. Aynı zamanda bu kanun, hükümetçe yapılacak bir programa göre nüfusun Türk kültürüne bağlılık açısından düzenlenmesi görevini Dahiliye Vekaleti'ne vermiş ve Türkiye'yi iç iskân politikası bakımından üç bölgeye ayırmıştır⁸ (Tekeli, 2014: 161). 2510 Sayılı İskân Kanunu; ülkemizde iklim ve coğrafi şekillerden dolayı doğal afet olarak, özellikle Karadeniz bölgesinde sürekli olarak gerçekleşen sel ve heyelan nedeniyle insanların buldukları bölgeleri bırakarak başka yerleşim yerlerine devlet tarafından iskân edilmeleri ile sonuçlanmıştır.

2510 Sayılı Kanun; devletin mültecilerin, göçmenlerin, göçebelerin ve köylünün toprak sahibi olmasını ve geçimini sağlayabileceği bir servete sahip olmasını sağlayabilmesi (Dilik, 1985: 102) ve halkın temel ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğunu üstlenmesi açısından bir sosyal politika girişimi olarak değerlendirilmektedir (Bayraktar Akkaya, 2014: 213). Altan (1998: 491) sosyal politikayı; “toplumdaki ekonomik yönden güçsüz, bağımlı çalışan ve özel olarak esirgenmesi gereken kesimlerin korunmalarına ilişkin kamusal politikalar” olarak belirtmektedir. 2510 Sayılı İskân Kanununun 15. ve 17. maddelerinde ise devletin iskân edilen ailelerin yol ihtiyaçlarının yanında gerekli ev, dükkân, toprak, hayvan vb. ihtiyaçlarını sağlayacağını belirtmesi, sosyal politika girişimine bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kanun ile iskân edilen kişilerin yeniden yerleştirilmeleri belirli şartlara bağlanmış, yeniden yerleşim yerleri de Tekeli'nin (2014) ifade ettiği gibi üç bölgeye ayrılmıştır. Ayrıca, heyelan ve sel gibi afetlere uğrayan kişilerin de İcra Vekilleri Heyeti (Bakanlar Kurulu) tarafından nakil ve iskân edilebileceği ve yeniden yerleştirilebileceği aynı kanunda belirtilmiştir. Bu kanun kapsamında Türkiye'de doğal afetler nedeniyle “afet yaşanmadan önce insanların yaşadıkları yerleşim alanlarına yapılan yerleştirme” ve “yeni bir yere yapılan yerleştirme” şeklinde bir sosyal politika olarak iskân uygulanmaktadır (Tercan, 2020: 80-81).

Çaykaralıların sel ve heyelan nedeniyle yeniden yerleştirmeye tabi olmaları, 1959 tarihli 7269 Sayılı “Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun” çerçevesinde, 2510 Sayılı İskân Kanunu kapsamında iskâna tabi tutulup yeniden yerleştirilmeleri ikinci yerleştirme şeklinin uygulanmasıdır. Çaykaralıların iskanı, 2510 sayılı İskân Kanunu'nun 17. maddesindeki şu ifadeye göre yapılmıştır:

“İskân bir aileye, nüfus ve ihtiyacına göre oturacak ev veya ev yeri, sanatkarlara ve tüccarlara ayrıca geçim getirecek dükkân veya mağaza yahut bu gibi yapı veya yeri ve mütedavil sermaye; çiftçilerle de ayrıca kâfi toprakla çift hayvanı, alat ve edevatı, tohumluk, ahır ve samanlık veya yeri vermekle yapılır.”

Ancak yapılan bu çalışma iskânın uluslaşma aracı olarak kullanılmasından ziyade bir sosyal politika aracı olarak kullanılması değerlendirilmiş; doğal afet olan sel ve heyelan sonucu “yeniden yerleştirme” ile Çaykaralıların Kırıkhan'a iskân edilmesi incelenmiş ve hem Çaykaralılar hem de Kırıkhan için sosyal, kültürel ve ekonomik yönden tartışılmıştır. Kısaca ifade edilirse, bu

⁸ Birinci bölge, Türk kültürlü nüfusun arttırılması istenilen yerler. İkinci bölge, Türk kültürünü benimsemesi istenilenlerin iskân edileceği bölgeler. Üçüncü bölge ise; sağlık, ekonomi, kültür, güvenlik ve askeri nedenlerle boşaltılması istenilen ve yeniden yerleşmenin yasaklanması gereken bölgeler şeklinde belirtilmektedir (Tekeli, 2014: 161-162). Üçüncü bölge için belirtilen “güvenlik” konusunun, uygulamada deprem ve sel gibi doğal afetler nedeniyle iskan da kapsayacak şekilde genişletildiği vurgulanmalıdır. Bu çalışma da genişleyen uygulama alanlarından sel ve heyelan nedeniyle iskan konu etmektedir.

çalışmada 2510 ve 7269 sayılı kanunlar vasıtasıyla Kırıkhan'a getirilen Çaykaralıların bir sosyal politika uygulaması olarak iskân-yerinden etme sürecinin sosyo-kültürel ve ekonomik değişimleri ve bu değişimlere etkileri araştırılmıştır.

2.2. Çaykara ve Kırıkhan'ın Coğrafi ve Ekonomik Özellikleri

Trabzon ilinin 18 ilçesinden biri olan Çaykara, 13.550 kişilik nüfusuyla Trabzon şehir merkezine 75 km uzaklıkta yer almaktadır (TÜİK, 2022). 1960 yılında 1.097 kişilik nüfusa sahip olan ilçe (DİE, 1963: 23) dağlık ve kayalık bir yapıdadır ve bir vadi içerisine kuruludur. Topografyasının %51'i dik yamaçlardan oluşmaktadır. Yüksekliğin ve engebenin fazla olmasından kaynaklı ilçedeki köylerin çoğunluğunda seyrek yerleşim görülmekte ve önemli bir kısmı dağ eteklerinde konumlanmaktadır (Yıldız, 2001: 71). Dört mevsim yağışlı olan bölge, kışları soğuk ve yazları ılık bir mevsime sahiptir. Bölgedeki mimari yapılara bakıldığında Karadeniz coğrafyasında yaygın olarak kullanılan ahşabın tercih edildiği görülmektedir. Bugün temel geçim kaynağını tarım ve hayvancılık oluştururken; engebeli alanların fazlalığından kaynaklı bölgede kısıtlı bulunan ekim alanlarında mısır, çay, fındık, ceviz, lahana, patates, elma, armut, ayva, erik gibi ürünler yetiştirilmektedir. Ancak bölgedeki sebze üretiminin temel amacı, halkın kendi ihtiyaçlarını karşılamasıdır. 1965 göçü öncesinde de ilçenin temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Gelir elde etme amacıyla tarım, yeterli arazi olmadığından yapılamamaktadır (Kalabalık, 1992: 33). Ayrıca zanaat olarak kalaycılık (Alan notu, 03/01/2023) ve halk arasında "gurbete gitme" (Alan notu, 27/12/2022) şeklinde adlandırılan ve genellikle erkeklerin para biriktirme amacıyla inşaat işçisi olarak farklı şehirlere ya da yurt dışına gitmesi de Çaykara'da o dönemin ekonomik geçim yollarındandır.

1960 yılında 37.878 kişilik nüfusa sahip olan Kırıkhan (DİE, 1963: 23), günümüzde 119.854 kişilik nüfusu ile Hatay'ın 15 (on beş) ilçesinden biridir (TÜİK, 2022). Güneyinde Amik Ovası, kuzeyinde ve batısında Nur (Amanos) Dağları ve doğusunda Suriye bulunan Kırıkhan ilçesi, Akdeniz ikliminin özelliklerini taşıyan yaz aylarını sıcak ve kurak, kış aylarını ise ılık ve yağışlı geçirmektedir. Yerleşim alanları ovaya doğru uzanan Kırıkhan'ın ekonomisinin büyük çoğunluğu yıl içerisinde birden fazla ürün alınan tarıma bağlıdır. Başta pamuk, buğday, mısır ve kavun olmak üzere birçok sebze, meyve ve çeşitli tahıl ürünleri yetiştirilmektedir. İlçenin dağlık alanlarında ormancılık ve hayvancılık da yapılmakta, ancak son zamanlarda yayla turizminin de gelişmesiyle azalmaktadır. Hayvancılık faaliyetlerinin uzun süre devam etmesinde Devletin 1973-2007 yılları arasında Osmaniye, Kahramanmaraş ve Gaziantep çevresinden Yörükleri getirerek (Çetin ve Coşkun, 2020: 112) Kırıkhan yöresine yeniden yerleştirmesi rol oynamıştır (Demir, 2016: 146). Bölgenin mesken tiplerine bakıldığında ise toprak yapısından kaynaklı taş, kerpiç, tuğla ya da briketin tercih edildiği, dağlık alanlarda ayrıca ahşabın da kullanıldığı bilinmektedir (Can, 2019: 246).

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1918-1939 yılları arasında Fransa, hakimiyetindeki Kırıkhan ve yakın çevresine hızlı şekilde Ermeni nüfusu yerleştirmiş (Can, 2019: 149). Ancak 1939 yılında Hatay'ın anavatana katılması ile Kırıkhan ve çevresine yerleştirilen çok sayıda Ermeni, Suriye ve Lübnan'a göç etmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından beri iskân faaliyetlerine konu olan Hatay'da, 1955 yılında Amik Gölü'nün kurutulmasıyla ortaya çıkan topraklar tarımsal faaliyetlere açılınca, bölge dışından bölgeye yoğunlaşan iç göçü meydana getirmiştir. Ayrıca, 1965 yılında Çaykaralıları, 1973 yılında Aydınlıları ve 1977-2007 yıllarında da Özyörük Türkleri bölgeye iskân edilmişlerdir (Çetin ve Coşkun, 2020: 107). Günümüzde Kırıkhan, farklı bölgelerden göç ile gelen ve yeniden yerleştirilen farklı sosyo-kültürel kökene sahip bir nüfusu barındırmaktadır.

2.3. Çaykara'dan Kırıkhan'a Göçün Tarihçesi

Çaykara ilçesi hem yer şekilleri hem de iklimi nedeniyle yıllar boyunca birçok sel ve heyelan ile karşı karşıya kalmıştır. 1959 yılında günlerce yağın yağmur nedeniyle meydana gelen önce sel felaketi ve sonrasındaki heyelan ise bölge halkının buldukları bölgeden alınıp başka yerlere yerleştirilmesi ile sonuçlanmıştır. Bakanlar Kurulunca 20.06.1961 tarihinde Çaykara ilçesinin Kabataş (Fotinos), Ulukışla (Zeno) ve Şahinkaya (Şur) köylerinde meydana gelen sel ve heyelandan dolayı evleri zarar gören ailelerin, Hatay'ın Kırıkhan ilçesine yerleştirilmeleri kararlaştırılmıştır (BCA, 030.18.01.02, 161.34.10).⁹ 1964 yılında çıkarılan bir kararla Kırıkhan'a yerleştirilmeleri kararlaştırılan ve 408 aileden oluşan köy sakinlerine temin edilecek ev, arazi, altyapı, elektrik, su ve diğer işlemler için o dönemin parası ile toplam 17.544.245 lira ayrılmıştır (BCA, 030.18.01.02, 181.68.18).¹⁰ İskân kararının çıkarılmasından sonra köylerin ileri gelenleri, Kırıkhan'a gelerek iskân için hazırlanan bölgeyi kontrol etmiş ve karara destek vermişlerdir. Göç edeceklerin iskân kararına destek vermesinde en büyük etkenlerden biri Amik Ovası'nın verimli topraklarıdır (Eminoğlu, 2021: 45-46). Bir sosyal politika uygulaması olarak Çaykaralıların Kırıkhan'a göç süreci 1965'te uygulanmaya başlamıştır. Çaykaralıların Kırıkhan'a iskân süreci ve yaklaşık 60 yıldır Kırıkhan'daki sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamlarındaki değişim ve dönüşüm, araştırma katılımcıları ile yapılan derinlemesine görüşme ve gözlemlerle toplanan veri çözümlemesinin bulguları sonraki bölümde sunulmuştur.

3. Bulgular

3.1. Afet ve İskân: Göç Mü Başlıyor?

1959 yılının Mayıs ayında yaşanan sel ve heyelan nedeniyle yaşamları değişmeye başlayan Çaykaralılar, afet sırasında evlerinin, ahırlarının, arazilerinin tamamen veya kısmen sele/heyelana kapıldığını ve hasar aldığını, evlerin ve ahırlarının sel suları ile dolduğunu, suların ve heyelanın toprağın üzerindeki her şeyi alıp götürdüğünü belirtmişlerdir. Özellikle afette ahırlardaki hayvanların öldüğünü vurgulamışlardır. Selin ardından gelen heyelanla, özellikle yamaçlara ve tepe kenarlarına kurulu olan evlerin yıkıldığını, ekim yaptıkları toprağın alınıp götürüldüğünü birçok katılımcı belirtmiştir.

Bazı evlerin yarısı gitti. Su doldu içleri. İnekler ziyan oldu. Toprak dümdüz oldu. Evler zaten tepe kenarında olduğu için gitti. (63, Ç.K6, Ev kadını)

Bazı görüşmeciler ise afet sonrasında köyün ihtiyaçları ya da hatırı sayılır ve "hoca" diye adlandırdıkları kişilerin kendilerine Çaykara'dan gitmeleri için uyarıda bulunduğunu dile getirmişlerdir.

Heyelan oldu. Bizim hocalar vardı o zaman. İhtiyar heyeti gibi. Herkese gidin buradan, tedbirinizi alın diye uyarıda bulundular. (56, Ç.E15, Memur)

Sel ve heyelandan zarar görenlerin güvenli bir yere yerleştirilmesi ve yerleştirildikleri bölgede elektriği ve suyu olan evler; temel ekonomik uğraşları tarım ve hayvancılık olanlar için arazi, esnaf ve zanaatkarlar için dükkân sağlanmasını düzenleyen 2510 sayılı Kanun uyarınca alınan iskân kararı Çaykaralılara muhtar ve jandarma aracılığı ile bildirilmiştir.

Muhtar ve jandarma eşliğinde duyuruldu. Gitmek istemeyen de oldu. Kalan da oldu. (56, Ç.E15, Memur)

⁹

<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/eSatis/BelgeGoster.aspx?ItemId=190612&Hash=E581FC1A6B0F0EB51502C0B53E8ABF4F8BE8255225A164ECDAA62B794FFD1AA2&Mi=0>, (Erişim tarihi: 08 Aralık 2022)

¹⁰

<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/eSatis/BelgeGoster.aspx?ItemId=280031&Hash=7E607FB8DCE1014756474DDDF88855AB494E3D50D8EDE9DB29962DAF5E8B71DF&Mi=0>, (Erişim tarihi: 08 Aralık 2022)

Görüşmeciler, sel sonrası devlet görevlilerinin kendilerini göç ettirmek için teklifte bulunduğunu ve kabul ederlerse ev ve tarla alacaklarını belirttiklerini, bu teklifi de Çaykaralıların çoğunun kabul ettiğini belirtmektedir. Özellikle Çaykaralı bir siyasinin kendilerine destek olmak için çabaladığı görüşmeciler tarafından dile getirilmektedir. Bununla birlikte, birçok görüşmeci kararın muhtar ya da jandarma tarafından duyurulmasından önce, selden ve heyelandan zarar gördüklerini ve iskân isteklerini, baba tarafından Çaykaralı olan dönemin Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a ve 1961-1973 yılları arasında Trabzon milletvekilliği ve 1971-1973 yıllarında Çalışma Bakanlığı görevini yürüten Ali Rıza Uzuner'e ilettikleri için, bekledikleri bir karar olduğunu belirtmiştir.

Bakan vasıtasıyla iskân oldu. Cumhurbaşkanıyla Bakanla görüşüldü. 'Evleri sel aldı. Toprak, arazi yok. Geçinemiyoruz!' diye. (56, Ç.E15, Memur)

Çaykaralıların sel ve heyelan nedeniyle iskân edilecekleri belli olunca Samsun, Gökçeada ve Kırıkhan¹¹ olmak üzere üç yer belirtildiği, köylülerin bu yerlerden Gökçeada ve Kırıkhan'ı hiç bilmediğini, köyün ileri gelenlerinin bu yerleri gidip gördüğü ve Kasım ayında gördükleri Kırıkhan'ı ovalık, yağışlı ve ılık bir yer olarak beğendiklerini belirtmişlerdir.

Sizi göç ettirelim dediler. İhtiyar heyeti burayı, Samsun'u, bir de Gökçeada'yı gördü. Kasım ayında geldiler buraya. Ilık, yağışlı ve ova diye burayı beğendiler. (66, Ç.E16, Emekli).

1950'li yıllardaki sel ve heyelan nedeniyle iskân edilen Çaykaralıların neredeyse tamamının, Kırıkhan'a göç kararının alınmasından önce tarım ve hayvancılıkla ve birkaçının ticaretle, bazılarının da yurtiçi veya yurtdışında "gurbet"te çalışarak geçimlerini sağladıkları öğrenilmiştir. 1959'daki sel felaketinin ardından 1961'de Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan kararla iskân edilen Çaykaralılar, iskân kararına kadar bu şekilde yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Oradaki küçücük bahçelerde ekim yapıyorlardı. Dedem arıcılık yapardı. Babam da sürekli gurbete giderdi. Oradaki çoğu erkek gurbete giderdi. (55, Ç.E1, Emekli)

1961'de verilen iskân kararı karşısında ise bazı Çaykaralıların daha iyi yaşam şartlarına sahip olabilecekleri ihtimaline karşı sevindiği, bazılarının ise doğup büyüdüğü coğrafyayı bırakmak zorunda kalacakları için üzülükleri ve kararı desteklemedikleri ancak zorunlu olarak göçtükleri görüşmeciler tarafından belirtilmiştir.

Bize iskân haberi geldiğinde sevindik. Ama nereye gideceğimizi bilmiyoruz. Kırıkhan diyorlar ama ne biliriz Kırıkhan'ı. Büyükler gidip geldiler de anlattılar bize. Ova, tarla deyince üzülenler de sevindi. (72, Ç.E14, Emekli)

İskân kararı haberini alan sadece Çaykaralılar olmamıştı. Kırıkhan'ın yerli halkı 1961'de alınan kararın ardından haberin kendilerine gelmesiyle önce bir şaşkınlık daha sonra ise kızgınlık yaşadıklarını belirtmiştir.

Bir anda haber geldi ki iskân oluyor, Muhacirlere devlet ev, tarla verecek. Biz 'ne oluyor?' demeye kalmadan inşaatlar başladı! Bizim büyükler sinirlendi. 'Sanki bizde herkesin evi, tarlası var da dışarıdan başkalarını getiriyorlar!' diye. (73, K.E3, Emekli)

Kırıkhanlılar'ın kızgınlıklarının aslında Çaykaralıları'a yönelik olmadığı, kendi ekonomik koşulları zorluyken devletin iskanla başkalarını Kırıkhan'a getirerek onlara modern yapılı ev ve toprak vermesine olduğu hem Kırıkhanlı hem de Çaykaralı birçok görüşmeci tarafından vurgulanmıştır. Bu nedenle, devletin Kırıkhan dışından getirdiği muhacirleri bahçeli modern evlerle konutlandırması ve hane başına 20-30 dönüm tarla-arazi vermesi Kırıkhanlı ve

¹¹ Çalışmanın alan araştırması sırasında bazı görüşmeciler, Kırıkhan'ın seçilmesini, siyasilere özellikle 1939'da Türkiye'ye katılan Hatay'ın Türkleştirilmesi ile ilişkilendirmişler ve Çaykaralıların Hatay'a "Komando" olarak gönderildiklerini ifade etmişlerdir. Ancak, bu konu çalışmanın sınırlarını aştığı için metne dahil edilmediği vurgulanmalıdır.

Çaykaralılar arasındaki en temel ve büyük gerginlik sebebini ve çatışmaların başlangıç noktasını oluşturmuştur.

Kırıkhanlıların oturacak evleri, tarlaları yokken dışarıdan gelenlere o zamanın en güzel evlerini sundular. Bizse yıkık dökük evlerde oturduk. (63, K.E2, Emekli)

Burada özellikle Kırıkhanlıların bahsettiği “Devletin kendilerini desteklemediği” konusu; Amik Gölü'nün kurutulmasıyla elde edilen tarım arazilerinin göl çevresindeki köylerde yaşayan topraksız çiftçilere ilk yıllarda ortalama 40 dönüm, sonraki yıllarda 10-20 dönüm arasında dağıtılmış (Çalışkan, 2003: 111) olması, ancak Kırıkhanlılar'ın bu haktan yararlanamamış olmasıdır (Alan notu, 05/01/2023).

Bize daha toprak vermemişlerdi ama sıra gelir diye bekliyordu babam. İskânı duyunca ‘Bu saatten sonra hayatta vermezler!’ dedi. (67, K.K4, Ev kadını)

Yukarıda da belirtildiği gibi 1961 yılında alınan iskân kararının ardından göç süreci, 1965 yılında 408 ailenin yeniden yerleştirileceği Kırıkhan'a otobüs ve kamyonlarla hareket etmesi ile başlamıştır.

3.2. Göç Süreci: “*Altta Hayvanlar Üstte Biz*”

İskân kararı sonucu göç süreci 1965'te başlamıştır. İskân kararında ulaşım için devletin destek sağlayıp sağlamadığı konusunda görüşmecilerin büyük çoğunluğu, 1965 yılında Kırıkhan ilçesine geldiklerini, gelirken de kendi olanakları ile otobüs ve kamyon ile ulaşım sağladıkları bilgisini vermiştir. İçinde buldukları ekonomik koşulların ve ulaşım imkanlarının kısıtlı olması kendi deyimleri ile “muhacir” (Alan notu, 03/01/2023) olanların birlikte hareket etmesini sağlamıştır. Muhacirler; kendi imkanlarıyla göç edebilen ailelerin kamyonlara eşyalarını yükleyerek Kırıkhan'a geldiklerini, ancak kendi imkanlarıyla göç edemeyen ailelerin birlikte küçük otobüsler kiralayarak göçtüklerini anlatmışlardır.

Eskiden araç yokmuş. Hurda otobüslerle gelmişler. O zamanlar en az iki, üç gün sürerdi yolculuklar. Yolculuk çok yorucu olmuş. Yanlarında örtü, minder, battaniye falan hafif eşyalar dışında bir şey getirememişler. (55, Ç.E1, Emekli)

Göç insanlarda nakit para ihtiyacı doğurduğunda, birçok kişinin taşınamayacak olan ağır eşyaları ve hayvanları ucuza da olsa elden çıkardığı bilinmektedir. Dünyanın neresinde olursa olsun göç eden kişiler ya da aileler, yanlarında nakit para taşımak için geride bırakmak zorunda kaldıkları mal ya da hayvanları satarak nakit para ihtiyaçlarını giderir ve satılacak mallarını nakde çevirip o şekilde göç etmeye çalışır (Gelekçi ve Mecik, 2021: 213). Nitekim yeterli parası olmayan ve kamyon tutamayan birçok Çaykaralı, hayvanlarını ve ağır eşyalarını satarak nakit paraya çevirmişlerdir.

Tek sıkıntı yol uzundu. Hayvanları sattık, otobüsle geldik. (61, Ç.E6, Emekli)

Yukarıdaki alıntı da görüldüğü gibi göç yolculuğunda hem ağır yüklerden kurtulmuş hem de yanlarına nakit para alarak ihtiyaçlarını gidermeyi düşünmüşlerdir.

Her ne kadar Kırıkhan'a göç 1965'te başlamış olsa da o dönemde iskana tabi tutulan herkes Kırıkhan'a gelip yerleşmemiştir. Özellikle, gurbette çalışan erkeklerin bir kısmı devletin vereceği ev ve tarlayı alma şansını kaçırmamak için tek başlarına Kırıkhan'a gelerek iskân yardımlarından faydalanmışlardır. Ancak daha sonra çalıştıkları ülkelere geri dönmüş ve yıllar sonra Çaykara'dan ailelerini alıp, kamyonlara eşyalarını yükleyip temelli olarak Kırıkhan'a yerleşmişlerdir. Bu süreç 1970'li yılların sonuna kadar sürmüştür. Otobüs ile gelen ailelerin yanlarına ağır eşyalarını ve hayvanlarını alma imkanları olmadığından, çoğu aile sadece birkaç parça hafif eşya ile otobüse binmiştir. Ancak kamyon ile gelen aileler yanlarına ağır eşyalarını ve hayvanlarını alabilmişlerdir. Hatta bazı aileler küçük otobüslerle gelirken bazıları da kamyonun

üstünde eşyaların ve hayvanların yanında kendileri için hazırlanmış olan yerlerde-yataklarda yolculuk yaparak gelmişlerdir. Eşyalarını ve hayvanlarını kamyonlara yükleyen aileler çoğu zaman yolun uzunluğu ve zorluğunun yanında hayvanlar ile yan yana gelmenin yarattığı zorluklar ile de baş etmek zorunda kalmalarını şu şekilde dile getirmişlerdir:

Eşyaları kamyonu yükledik. Babam bize yatacak yeri yaptı kamyonunda. Ama altta inekler üstte biz geldik. Gelirken sürekli hayvanlar yüzünden durduk. Kayıyorlardı hep. (61, Ç.K1, İşçi)

Otobüsten ve kamyonundan ilk inen Çaykaralılar, yeni geldikleri bu coğrafya karşısında doğal olarak ilk şaşkınlığı yaşayan kişiler olmuşlardır. Karadeniz'den sonra Akdeniz gibi aşına olunmayan bir coğrafya, yeni bir iklim ve yeni bir sosyal çevre karşısında ayakta kalma ve alışma sürecinde bazı zorluklar da yaşamışlardır.

İlk geldiğimizde etrafa şöyle bir baktık ki her şey farklı. İklim, insan, kültür. İklim hala alışamadık mesela. (72, Ç.E14, Emekli)

Bununla birlikte muhacir olarak birkaç parça eşya ile gelen Çaykaralılar göç yolculuğu öncesi sattıkları inekleri için üzüldüklerini, ancak Kırıkhan'a geldikleri zaman etraftaki evlerde ahır ve kümesleri görünce çok sevindiklerini belirterek ilk fırsatta ahırları düzenleyip inek aldıklarını aşağıdaki gibi anlatmışlardır:

Baktık ki bizden önce başka yerlerden iskân edilenlerin ahırında inekleri var. Hemen 'Burada ineğe izin varmış da!' dedi annem. Çaykara'da sattığı ineğine üzüldü. İlk fırsatta inek aldı ahırını düzeltip. (63, Ç.K6, Ev Kadını)

3.3. Kırıkhan'a Yerleşme ve Zorlu Bir Tanışma: "Aleko!"

Zorunlu göç, planlı olmadığı için göçmenler üzerinde olumsuz etki yaratabilmekte ve zorlayıcı olabilmektedir (Eslek ve Yılmaz Irmak, 2018: 349). Nitekim Kırıkhan'a ilk gelen Çaykaralılar birçok sosyo-kültürel ve ekonomik zorlukla da karşılaşmışlardır. Özellikle göçün ilk yıllarında, ekonomik problemler bazı ailelerin yaşamlarını idame ettirmelerini zorlaştırmıştır. Hayatta kalma mücadelesi veren birçok göçmen gibi Çaykaralılar da hem geçmişten gelen alışkanlıkları hem de yaşam tarzlarının kendilerine kattıkları ile geçimlerini sağlamak adına birçok güçlükle karşılaşmış ve Çaykara'da bildikleri alışkanlıkları ve çalışkanlıklarıyla bu zorluklara göğüs gerebilmişlerdir. İnşaatı yeni bitmiş ev ve ahırlarını temizleyip düzeltmişler, sadece kadınlardan oluşan gruplar odun toplamak amacıyla kilometrelerce uzaklıktaki dağlara yayan gidip yakacak odun toplamışlar, ettikleri tohumların yeşermesi için yağmur gözlemişlerdir. Toplumsal cinsiyet bağlamındaki bu farklılık aşağıdaki kadın görüşmecinin dile getirdiği alıntıda olduğu gibi göze çarpmaktadır:

Yokluk vardı burada. Gece ikide kadınların hepsi kalkardı, dağa odun toplamaya giderdik. Buralıların erkekleri giderdi. Biz yaya giderdik; onlar eşeklerle, atlarla. (70, Ç.K2, Ev kadını)

Görüşme yapılan bazı Çaykaralılar yaşanan zorluklar arasında aile reisinin yanlarında bulunmayışını da ifade etmiştir. Edinilen bilgilere göre, göç sürecinde bazı aile reisleri çalışma amacıyla yurt dışında bulunmalarından ötürü iskân sürecinde ailelerinin yanında bulunamamıştır. Bu şekilde aile reislerinin yanlarında olmadığı aileler bir araya gelerek köyün yaşlı erkekleri önderliğinde Kırıkhan'a göç etmişlerdir.

Bazı ailelerin erkekleri gurbetteydi o zamanlar. Öyle olan aileler birleşti, başlarında da bir yaşlı erkekle geldiler. (66, Ç.E16, Emekli)

Çaykaralılar için hane reisinin yanlarında olmaması, yaşanan güçlükler arasında yemek bulamamak şeklinde de ifade edilmiştir. Bu zorluklar aynı zamanda hem bir arada yaşamının hem de dayanışmanın temelini de oluşturmuştur.

Babam bizi bıraktı gitti. Abim beş aylık askerdi. Yemek bulamadık. Hiç unutmam yengem sağ olsun komşudan lahana aldı geldi. Bize onu yedirdi. (61, Ç.K1, İşçi)

Göçte kültürel boyut çok tartışılan bir konudur. Göçle gelenin ve yerelin yani iki ayrı kültürün bir arada yaşamaya devlet eliyle zorlanması neticesinde muhtemel gerilimleri de beraberinde getirmiştir. Birçok Çaykaralı görüşmeci, bölgeye ilk geldikleri yıllarda yaşadıkları en büyük zorluğun yerel halk ile çatışmaya girmeleri, hatta bu çatışmaların kimi zaman şiddet olaylarına dönüşmesi olduğunu belirtmektedir.

Babamlar ilk geldiklerinde buradakiler kabul etmemiş bizi. Tartışmalar olmuş. Çalışkan olduğumuzu görünce şaşkırdılar. Aramız da yavaş yavaş düzelmeye başladı. (48, Ç.E4, Esnaf)

Geldikten birkaç sene sonra tarlalara giderken bir köy ile kavgalar, tartışmalar yaşadık. (76, Ç.E2, Emekli)

Yaşanan tartışmaların en büyük sebebinin tarlalardan kaynaklı olduğu görülmektedir. Kırıkhanlılar iskân öncesi kendilerinin ettikleri tarlaların Çaykaralılara verilmesine kızgınlık göstermişlerdir. Nitekim Çalışkan (2003: 113), Amik Ovası'ndaki iskân politikası sonucunda 4.661 ailenin topraksız kaldığının tahmin edildiğini belirtmektedir. Ayrıca hem Çaykaralıların hem Kırıkhanlıların kendine göre farklı sebepleri de vardır. İnsanlar, Maslow'un (1943) belirttiği gibi yaşamlarını devam ettirebilmek için güvenliklerini sağlamaya ihtiyaç duymakta, güvenlik kaygısı yaşayan kişiler de o kaygıyı ortadan kaldırmak için bazı fedakarlıklarda bulunabilmekte ve tedbirler alabilmektedir (Kula ve Çakar, 2015: 197). Göç alan bölgelerin yerlileri de göçmenlerin kıt kaynakların paylaşımında kendilerine engel olduğunu düşündüğünde göçmen karşıtı bir yol izleyeceklerdir (Ünlü, Kızıllan ve Elciyar, 2018: 10). Çaykaralıların sonradan geldikleri ve çatışma halinde oldukları, kendilerini güvensiz hissettikleri bir ortamda güvenliklerini sağlamak adına bazı tedbirler alması kaçınılmaz olmuştur. Bunun en somut göstergesi olarak; 408 Evler Mahallesi'ndekilerin yabancıları anında tanıdıkları, hatta yabancıları "Aleko!" olarak adlandırdıkları ifade edilmiştir.

Mahallede herkes birbirini tanıdığından yabancı biri gelse hemen bilinir. Evimize gelen Çaykaralı olmayanlara 'Aleko!' deriz. (26, Ç.K7, Memur).

Çaykaralılar sadece dışarıdan geldikleri ve yabancı oldukları için dışlandıklarını belirtirken, Kırıkhanlılar ise mahallede kendilerine yönelik kontrolleri ve yaşanan çatışmaların nedenini şu şekilde ifade etmektedir:

Lazlar milliyetçi ve hırçın insanlar. Eskiden mahallelerine Kırıkhanlı girdiğinde polislermiş gibi kimlik soruyorlardı. Bizimkiler de buna sinirleniyordu. Sürekli tartışma oluyordu. (73, K.E3, Emekli)

Tarlalarına giderken yolda sürekli tartışma oluyordu. Bu yüzden çok kavga, çatışma oldu. Cinayet işlendi¹². İki yıl sürdü kavga, sonra büyükler araya girdi. (67, K.E8, Emekli)

Çatışma ve kavgalar sadece yetişkinler arasında değil, gençler arasında da olmakta ve bir süre iki taraf da birbirlerine zor zamanlar yaşatmaktaydı.

Üç-dört Laz bir araya gelip Kırıkhanlı gençleri darp ediyorlardı. Böyle olunca Kırıkhanlılar da onları dövmeye başladı. (59, K.E1, Çiftçi)

Ovadaki tarlalarımıza yakın köylerden biriyle olan olayda İskenderun'dan asker inmişti Kırıkhan'a. Komutan Karadenizliydi. O arabuluculuk etti. Bizim kadınlar bile 'Nasıl bizim adamımızı tartaklıyorsunuz!' diye satır-sopa tedbir almıştı. (72, Ç.E11, Emekli)

Bazen bu süreçte yerli halk ile yaşanan sosyo-kültürel çatışmalar, Çaykaralıların birbirlerine daha da kenetlenmeleri ve kendi kültürel öğelerine daha sıkı sarılmaları için onlara olanak tanımıştır.

¹² Burada, bazı görüşmelerde şiddetli kavgalardan ve cinayetten söz edilmesine rağmen, yapılan arşiv araştırmalarında bir cinayet vakasına rastlanmadığı belirtilmelidir. Olasılıkla yaşanan kavgaların büyüklüğü nedeniyle yerel hafızada cinayet olarak kaldığı şeklinde yorumlanabilir.

Bu sayede göç sonrası Çaykaralılarda “kendileştirme ve ötekileştirme” (Güneş-Ayata, 1991: 93) olarak hemşehrilik bir araya gelme şeklinde ortaya çıkmıştır.¹³

Sürekli kavgalar, tartışmalar oldu. Bazen cinayetler¹⁴ de yaşandı maalesef. Ama biz kendi aramızda birlik olarak çözdük bunu. (69, Ç.E7, Emekli)

Yine bakıldığında göçün ilk yıllarında Çaykaralıların kendi geçimlerini sağlama konusunda sorunlar yaşamaları yerli halk ile aralarında ekonomik fark yaratmıştır. “Bireyin başkaları aleyhinde ekonomik yararlar elde edebilmesi için ortaya çıkan etmenleri kullanımı” (Arndt, 1979: 108) olarak tanımlanan ekonomik güç, Çaykaralıların kendi kendilerine yetebilir hale gelmeleri ve dışarıya bağımlılıklarını azaltmalarıyla yerel halk karşısında dengeye kavuşmuştur.

İlk geldiğimizde halkta çok çatıştık. O zamanlar göl yeni kurutulmuştu. Devlet bize arazi verdi, yerel halk da bizi düşman bildi. Kavgalar hatta ölümler oldu.¹⁵ (61, Ç.E5, Emekli)

Çaykaralılar ile Kırıkhanlıların iskân sürecindeki zorlu karşılaşmaları, bir yandan iskân edilenlere sosyal politika uygulaması olarak sağlanan ev ve arazi temelinde olurken diğer taraftan sosyo-kültürel farklılıklardan ve “Aleko/yabancı” ile “muhacir/yabancı”nın en genel anlamıyla gündelik yaşamda mahallede, odun/ot toplarken dağda ve ekim/dikim için ovadaki tarım alanlarında gerçekleşmiştir.

3.4. Yeni Bir Mekân ve Yeni Bir Konut: “Daha Modern Evler, Elektrikli Lambalar”

Sosyal politikanın bir gereği olarak Devlet, Kırıkhan’a iskân ettiği Çaykaralı ailelere yeni konutlar vermiştir. Bugün halen “hükümet evi” olarak adlandırılan bu evler, altta ahır ve üstte yaşam alanı bulunan iki katlı, iki ya da üç odalı 80 m²den büyük, farklı arsa payına sahip konutlardır. Evlerin yapım sürecinin tamamlanmasının ardından ilçeye yerleştirilen Çaykaralı görüşmecilerden birçoğu, verilen konutların nüfusa göre 2+1 ve 3+1 olacak şekilde değiştiğini ancak Çaykara’daki evlerle benzer özellikler taşıdığını belirtmiştir. Çaykara’daki evlerde olduğu gibi Kırıkhan’da da devletin Çaykaralılara sağladığı konutun alt tarafında ahırın bulunduğu ve üstte kendilerinin yaşadığı görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir.

3+1, 82 m² ev verildi bize. Alt tarafı ahırdı. Biz üstte kalıyorduk. Çaykara’daki ev gibi. (67, Ç.E8, Emekli)

Kırıkhanlıların, yeniden yerleştirilen Çaykaralılara verilen konutlara dair ilk ifadelerinde, verilen evlerin yapım sürecinde Kırıkhan’daki yerel halkın çalıştığının vurgulanması dikkat çekmektedir.

O evleri bizim müteahhitlerle işçiler yaptı. Lazlar hazır evlere geldiler. (73, K.E7, Emekli)

Çaykaralı görüşmeciler ise Kırıkhan’da kendilerine verilen evleri “daha modern evler” olarak tanımlamakta, kullanım amaçları bakımından Çaykara’daki evleriyle karşılaştırmakta ve birçoğu bu evlere karşı daha olumlu görüşte bulunmaktadır. Özellikle dönemin şartlarına göre devletin sağladığı konutun modern olduğu ve bu açıdan Çaykara’daki evlerinden daha kullanışlı olduğu belirtilmiştir.

Çaykara’daki ev iki odalı, ahşaptı. Koridorlarda yatardık. Şimdiki çok iyi. Herkesin odası ayrı. Bunlar modern, elektrik var. Orada elektrik yoktu. Buradaki eve ilk girdiğimde bir düğme gördüm. Basmamla ışığın yanması bir oldu. Çok sevindim. (76, Ç.E2, Emekli)

Çaykaralılar özellikle kendilerine sağlanan konutların modern yapı ve donanımını belirtirken, alttaki ahır ve ahıra hayvan girişlerini kolaylaştırmak için yapılan kapıyı ve Çaykara’dan getirdikleri tohumlarını ekebilecekleri bahçelerini özellikle vurgulamışlardır.

¹³ “Hemşehrilik” kavramı daha fazlası için bkz. Kurtoğlu, A. (2004). *Hemşehrilik ve Şehirde Siyaset: Keçiören Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.

¹⁴ Bkz. Dipnot 8.

¹⁵ Bkz. Dipnot 8.

Burası kullanım açısından daha modern. Oradaki tahta evdi, alttaki ahır hep kokarmış. Evde banyo, soba yoktu. Şömine vardı. Şöminenin olduğu yerde yemeğini, banyonu yapardın. Bu evde içerde tuvalet, banyo var. O yüzden burası daha iyi, daha modern. Düz bahçesi var. Getirdiğimiz tohumları ettik. Onları canlandırdık. Lahana, havuç, her şey yetiştirdik. (55, Ç.E1, Emekli)

İskân-yeniden yerleştirme bir sosyal politika uygulaması olarak ele alındığında iskân edilenlerin yerleştirildikleri yerde; geldikleri yerdeki yaşam biçimlerine, alışkanlıklarına ve sosyo-kültürel özelliklerine uygun yaşadıkları ve bunları sürdürme olanaklarının da dikkate alındığı görülmektedir.

3.5. Ekonomik Uğraş ve Geçim: “Pamuğu, Buğdayı Öğrendik, Ticarete Başladık!”

Kırıkhan'a gelen Çaykaralıların sadece yaşam tarzlarında değişme olmamış, geçimlerini sağlayabilecek ve sermaye birikimine olanak tanıyacak olan geniş tarım topraklarına sahip olmalarıyla ekonomik statüleri de değişmiştir. Geçmişte birkaç metrekarelik küçük bahçeleri ekip biçerek sadece aile bireylerine yetecek kadar ürün yetiştirebilen, geçinmek ve para kazanmak için gurbete gitmek zorunda kalan Çaykaralılar, Kırıkhan'a iskân edilmeden önce Çaykara'da geçimlerini genellikle tarım ve hayvancılıktan sağladıklarını belirtmişlerdir.

Mısır ekerdik, tarlamız vardı. Bir de hayvancılık yapardık. Yaylaya çıkarırdık hayvanları... (69, Ç.E7, Emekli)

Çaykaralılar, 1965'te 2510 ve 7269 sayılı Kanunların ilgili maddelerine istinaden Kırıkhan'a iskân edilmiştir. Kırıkhan'da daha modern konutlara, daha geniş bahçelere ve hane büyüklüğüne göre en küçüğü 20 dönüm olmak üzere kendilerine dağıtılan 20-30 dönümlük tarım arazilerine sahip olmuşlardır. 2510 sayılı İskân Kanunu'nun 17. maddesinde, “Devletin iskân ettiği ailelere oturacakları evin dışında; eğer aile sanatkâr veya tüccar ise dükkânı; çiftçi ise toprağı, gerekli tarım aletlerini ve tohumu vereceği” hükmü vardır. Ancak yapılan görüşmelerde, devletin ev ve tarla dışında tarlayı ekecek tarım aletlerini ve ekilecek tohumu iskân edilen ailelere sağlamadığı tespit edilmiştir. Çaykaralılar, verilen tarım alanlarına pamuk ve buğday ekmek için gerekli tarım aletlerini, pamuk ve buğday tohum desteğini bulamamanın getirdiği sosyo-ekonomik zorluklar karşısında, kendi aralarında tohum, gübre ve tarımsal aletler temin etmek için kooperatifler kurduklarını anlatmışlardır.

Tarlaları sulamak için kuyular açtık. Tohum için kooperatif kurduk. Kimin neye ihtiyacı varsa kendi aramızda para toplayarak hallettik. (55, Ç.E1, Emekli)

Çaykaralılar, evlerinin bahçelerinden temel besinlerini karşılarken, aynı zamanda yeni tarlalarını işleyerek buğday ve pamuk yetiştirmeyi göç ettikten sonra öğrendiklerini ve devletin verdiği tarlalarda tarımına başladıklarını şöyle ifade etmişlerdir.

Buğdayı, pamuğu bilmezdik. Gelince baktık ki herkes bunları ekıyor. Çevreden-amelelerden gördüğümüz kadarıyla ettik. Öyle öğrendik. Şimdi onlardan iyi ekiyoruz. (61, Ç.E5, Emekli)

Pamuk ve buğday tarımına başlayan Çaykaralılarda, daha önce belirtildiği ve yanıtlarda da görüldüğü gibi yardımlaşma ve dayanışma duygularının güçlendiği görülmektedir. İskân edilen birçok topluluk gibi Çaykaralılar da ihtiyaçlarını kendi gibi olanlardan, hemşehrilerinden karşılamış ve gerektiğinde birbirlerinin işlerini beraber yapmışlardır. Erbaş'ın (2019: 25) belirttiği gibi “göçmenlerin dayanışma duygusunu yükseltmek amacıyla gündelik yaşam pratiklerini paylaşma mekanizmaları”ndan biri olan imece usulü yardımlaşma ile tarla işlerini dayanışma içerisinde yürüttüklerini belirtmişlerdir.

Tarlaları ekliyorduk. Bazılarımız başkalarının yanında çalıştı. Bizden kimin yardıma ihtiyacı varsa herkes ona yardım etti. İmece usulü çalıştık. (71, Ç.E10, Emekli)

Kırıkhan'a yerleştirilen Çaykaralıların göçün ilk yıllarında geçimlerini nasıl sağladıkları sorusu akla gelmektedir. Bu sorunun cevabına ise birçok Çaykaralı görüşmeci devletin verdiği arazileri

ektikleri, arazinin yeterli gelmediği zamanlarda ailedeki erkeklerin çalışmak için farklı şehirlere gittikleri yanıtını vermiştir. Çaykaralıların geçimlerini sağlamak için sadece tarım, hayvancılık ve erkeklerin ülke içinde başka şehirlere ya da ülke dışına gurbete gitmekle yetinmedikleri; aynı zamanda belirli dönemlerde yurdun dört bir yanına kalaycılık yapmak için de dağıldıkları bir görüşmeci tarafından bu konunun dile getirilmesiyle öğrenilmiştir. Kalaycılığın ise özellikle Ulucami (Zeno) köyünde gelişmiş olduğu şu şekilde ifade edilmiştir:

Bazıları kalaycılık yapardı. Eski bakır kaplar iki yılda bir kalaylanırdı. Her yere dağılırlardı. Gittikleri köylerde kalırlardı. Özellikle Zeno'da çok kalaycı vardı. (76, Ç.E2, Emekli)

Fakat Kırıkhanlıların, Çaykaralıların kalaycılık ile uğraştıklarını bilmediklerini Kırıkhanlı bir görüşmeci tarafından şu şekilde dile getirmiştir.

Kalaycılık değil de marangozluğu iyi yaptıklarını duymuştuk. Bizim büyükler bahsetmişti. Geldiklerinde birkaçı marangozluk yaptı. (64, K.E11, Emekli)

Bir görüşmecinin ailesinin göç öncesinde Çaykara'da marangozluk ile uğraştığını, tarımdan anlamadığını ve bu sebeple Kırıkhan'a yerleştiklerinde dahi marangozluğa devam ettiklerini belirtmesi yukarıdaki Kırıkhanlı görüşmecinin ifadesini desteklemektedir.

Babam gelmiş ama çiftçilikten anlamadığı için tarlayı ekmemiş, marangozlukla uğraşmış. Ben de devam ettirdim geleneği. Marangozlukla uğraştım. (33, Ç.E3, Esnaf)

Göç etmek zorunda kalan birçok insanın sosyo-ekonomik durumunda çoğu zaman belirgin bir gerileme olduğu belirtilmektedir (Erbaş, 2019: 25). Ancak Kırıkhan'daki Çaykaralıların ekonomik durumlarına bakıldığında bunun tersi bir durum dikkat çekmektedir. Bölgede birçok ticari alanda faaliyet gösteren Çaykaralıların Kırıkhan'a sonradan yerleştikleri düşünüldüğünde, bölgede böyle bir ekonomik güce sahip olmaları şaşırtıcıdır. Çaykaralılar, verilen tarım arazilerinden elde ettikleri gelir ile sermaye birikimi imkanına sahip olmuş ve zamanla daha da iyi ekonomik koşullara ulaşmışlardır. Çaykaralı görüşmeciler arasında ticaret ile uğraşanlar da bulunmaktadır. Özellikle tarım gelirlerinin ailedeki nüfusun artması nedeniyle geçimlerini sağlayamayacak düzeye gelmesi onları ticarete iten en büyük sebep olmuştur. Bu kişiler ticarete başlama sebeplerini şu şekilde ifade etmektedir:

Tarla yetmemeye başladı bir süre sonra. Aile büyüyünce de baktık ki burada ticaretle uğraşan az biz de ticarete girdik. (71, Ç.E10, Emekli)

Çaykaralıların günümüzde Kırıkhan ekonomisinde tarımsal üretim, ticaret ve farklı sanayi alanlarında etkin ve önemli bir yerinin olduğu, ticaret ile uğraşan Çaykaralıların azımsanmayacak sayıda oldukları göze çarpmaktadır. Ticaret ile uğraşan birçok Çaykaralı kendilerini ticarete başarılı gördüklerini belirtmiş, başarılarının sebebini de dürüst ve çalışkan olmalarına bağlamıştır. Ticaret ve sanayi sektöründe faaliyet gösteren görüşmecilerin neredeyse tamamı devletin göç ettikten sonra kendilerine ev ve tarla dışında bir yardımda bulunmadığını, sosyo-ekonomik düzeylerini iyileştirmelerinde çalışkanlıklarının, kazandıklarını yatırım yapıp işlerini büyütmeleleri sayesinde olduğunu dile getirmişlerdir.

Çoğumuz başarılıyız. Biz işi hakkıyla dürüstçe yaparız. Aynı zamanda çalışkanız ve birikim yaparız. (33, Ç.E3, Esnaf)

Çaykaralıların, Kırıkhan'da ekonomik güç haline gelmeleri, ticaret, sanayi ve inşaat sektöründe başarılı olmalarını Kırıkhanlılar şu şekilde anlatmıştır:

Devlet bizim elimizde hiçbir şey yokken gelenlere verdi. Ekonomik yönden onları güçlendirdiler. Hem geldikleri yerde hem burada arazileri vardı. Bizse sadece 20 dönüm tarla ektik. (65, K.E9, Emekli)

Çaykaralılar ise devletin iskân dolayısıyla yaptığı ev ve tarla vermek dışında başka bir maddi destek ya da yardımda bulunmadığını, ev ve tarlaların da Ziraat Bankası ipoteğiyle, daha sonra ödeme yapma koşuluyla verildiğini dile getirmektedir.

Evleri yirmi sene ödemesiz verdi devlet. Yirmi sene sonunda ödemeye başladık. Ayriyeten tarla verdi. (69, Ç.E7, Emekli)

Ayrıca, bu çalışma sırasında Kırıkhan'da yaşamaya devam eden Çaykaralılarla yapılan görüşmelerde, görüşmeciler günümüzde başka bir işle uğraşsa, emekli olsa da tarlaların icara verilerek gelir sağlanmıştı.

Emekli maaşımın geçiniyorum şu an. Bir de tarlayı icara veriyorum.” (70, Ç.E9, Emekli)

Çaykaralılar, sel ve heyelan sonra devletin sadece ev ve tarla desteğiyle yerleştikleri Kırıkhan'da sosyo-ekonomik düzeylerini iyileştirmelerinde çok çalışarak pamuk ve buğday tarımını öğrenmeleri, çalışkanlık ve dürüstlükleriyle bu desteği ekonomik avantaja çevirip biriktirdikleri sermayeyi ticaret ve sanayi sektöründe yatırım yaparak başarılı olduklarını vurgulamışlardır. Böylece 1965 yılında 2510 ve 7269 Sayılı Kanunlar çerçevesinde altında ahırıyla iki katlı bahçeli ev ve 20-30 dönüm arazi desteğiyle bir sosyal politika uygulaması olarak iskân edilen Çaykaralılar; sürgün, şenlendirme ve yerleştirme şeklindeki geleneksel iskân zihniyeti ile yapılan iskanlara göre “ayrıcılık bir iskân” konumuna sahip olmuşlardır. Kısaca, Çaykaralıların Karadeniz'den Akdeniz'e zorunlu göç olarak iskân hikayelerini, yaşadıkları sosyal, kültürel, ekonomik ve en önemlisi iklimsel zorlukları göz ardı etmeden, devletin ev ve arazi desteğinden dolayı “ayrıcılık bir iskân” olarak adlandırılmış ve değerlendirilmiştir

3.6. Kültürel Etkileşim ve Yeni Yaşam Tarzı: “*Mısır Ekmeksiz Sofralar, Halaylı Düğünler*”

Yeni bir çevrede ve kültürde yaşamlarını sürdürmeye devam eden gruplar yaşadıkları çevre ve kültürden etkilenmekte, çevreyle sosyo-kültürel bütünleşme sürecine girmektedir (Topçuoğlu, 1969, akt. Tezcan, 2016: 345). Nitekim Kırıkhan'a iskân edilen Çaykaralılarda da etkileşime girdikleri kültürden kaynaklı kültürel değişimler yaşanmıştır. Toplumun sürekli değişken ve dinamik olması geleneklerin, göreneklerin, örf ve adetlerin değişmesine yol açsa da büyüklerde şivenin devam ettiği, bunun belli anlamda eğlence ve şakalaşmaların da konusu olduğu ifade edilmektedir.

Şive yaşlılarda devam ediyor. Mesela babaannem hastaneye yattı. Odaya gelen hemşire ‘Karadenizli teyze nasılsın?’ diye sorunca babaannem ‘Uyy...bağa Karadenizli teyze nasılsın? diye soruyla... Alnumda mu yazayru Karadenizli!’ diye sinirleniyordu. Biz de ‘Yazmıyor tabi ki!’ der gülerdik. (26, Ç.K7, Memur)

Ancak Karadeniz şivesi gençlerde kayboldu da Karadeniz'in olmazsa olmazı kemeçe, sipsi, tulumu ve horon, mihlama ve lahana yemeği hala sürdürülmektedir.

Şenlikler, düğünler devam ediyor. Kemeçe, tulum, sipsi eğlencelerimizin, şenliklerimizin vazgeçilmez. Horon da devam. (67, Ç.E8, Emekli)

Bununla birlikte özellikle düğünlerde halay çekmek, görüşmecilerin tamamının hayatlarına artık dahil ettikleri bir kültürel öge olarak ifade edilmiştir.

Bizde halay olmazdı. Şimdi düğünlerde horonla beraber halay da çekiliyor. (33, Ç.E3, Esnaf)

Çaykaralı gençlerin eski gelenekleri ve görenekleri devam ettirmediklerini dile getirilmiş, ancak değişimlerin sebebinin sadece göç olmadığını belirtmiştir. Günümüzde bunun küreselleşmenin ve iletişim olanaklarının etkisi ve bireylerin farklı kültürlerle etkileşim içinde olmaları ile ilişkili olduğunu, bu sebeple hızlı bir değişimin yaşandığını vurgulanmaktadır (Demirtaş, 2019: 31).

Öz benlikten uzaklaşıyoruz. Eski gelenekler, görenekler devam etmiyor. Gençler bırakıyor eskileri. (69, Ç.E7, Emekli)

Çaykaralı görüşmecilerin birçoğu geleneksel Karadeniz yemeklerinin, özellikle kokmuş peynirli mıhlama ve lahana yemeğinin, aynen devam ettiğini belirtmişlerdir.

Yemeklerimiz aynı. Mesela kokmuş peynirle yapılan mıhlama, lahana yemeği. Oradaki yemeklerin hepsine burada devam ediyoruz. (67, Ç.E8, Emekli)

Bununla birlikte, Hatay'ın yöresel yemeklerinin kendi kültürlerine ve hayatlarına dahil olduğu, artık bir yaşam tarzı haline geldiği, kendi yemeklerinin de baharatlı ve salçalı olmaya başladığı söylenmektedir.

Yemekleri öğrendik. İçli köfteyi, kısırı, yaprak sarmasını, kebabı, biberli ekmeği. Oraya gidince de yapar olduk. (70, Ç.K2, Ev kadını)

Çaykaralılar, Kırıkhan'a geldikten sonra mutfaklarındaki en temel değişikliği mısır ekmeğinin ve mısır yağının yerini buğday ekmeğinin ve zeytinyağının alması ve baharat kullanımının başlaması belirtmektedirler.

Baharat kullanmaya başladık. Normalde orada kullanmayız. Burada alıştık. Artık oraya gittiğimizde bile kullanıyoruz. Orada ekme, mısır ekmeği olurdu. Şimdi buğday ekmeği var. Mısır ve fındık yağı vardı. Şimdi zeytinyağı kullanmaya başladık. Hatta ben en çok zeytinyağı kullanıyorum. (70, Ç.K2, Ev kadını)

Sosyo-kültürel etkileşim ve dönüşümün önemli bir göstergesi karma evliliklerdir (Arslan ve Can, 2022; Beylunioğlu ve Kaymak, 2020). Birkaç görüşmeci tarafından göç sonrasında yerel halk ile kaynaşmalara bağlı olarak Çaykaralı ve Kırıkhanlılar arasında karma evliliklerin başladığı, bunun da önemli sosyal ve kültürel değişim ve dönüşümün kaynağı olduğu belirtilmiştir.

Yabancı evlilikler burada başladı. Zamanla arttı. Bu da kültürümüzü değiştirmeye başladı. (71, Ç.E10, Emekli)

Genç ve Kara (2016: 33), kente göç eden ailelerde yeni kültür ve yaşam uyum sorunu ve erkeğin geleneksel ev geçindirme alışkanlığına rağmen, ekonomik süreğenliğin sağlanması gerektiğinden kadın ve çocukların da çalışma hayatına sürüklendiğini söylerler. Ancak Kırıkhan'daki Çaykaralılarda bu gözlemlenmemiş, aksine Çaykaralı kadınların ev ve evin bahçesi dışındaki Karadeniz kadınlarının geleneksel iş yükünü oluşturan hayvanların bakımı, yakacak temini, tarla-bahçe gibi işleri birkaç yıl sonra erkeklere bıraktıkları görülmektedir.

Çaykara'da her işi kadınlar yapardı. Şimdi erkekler çalışıyor, kadınlar çalışmıyor. Eskiden kadınlar hayvanlara bakar, bahçeyi düzenler, yakacak bulur, her işi yapardı. (33, Ç.E3, Esnaf)

Sosyo-kültürel etkileşim ve değişimin neredeyse düğün, cenaze, yemekler gibi tüm alanlara yayıldığı, hatta cenaze geleneklerinde daha belirgin görüldüğü görüşmecilerin birçoğu tarafından belirtilmektedir.

Düğünler, cenazeler değişmeye başladı. Mesela bizde cenazelerde cenaze sahibi yemek yapmazdı. Komşuları bir süre boyunca ona yemek yapar getirirlerdi. Ama şimdi kalmadı maalesef. (69, Ç.E7, Emekli)

3.7. “Geri Dönmek Mi? Biz Artık Buralıyız! Ama Mezarlarımız Çaykara'da!”

İskân kararında geri dönüş ile ilgili bir hüküm bulunmamasına rağmen, görüşmecilere geri dönüşe yönelik görüşleri de sorulmuştur. Gmelch (1980), geri dönüş göçünde yurt özleminin ekonomik faktörlerden daha fazla rol oynadığını ifade eder (s. 139-141, akt. Bilecen, 2018: 142). Ancak, Çaykaralıların geri dönüş ya da başka yere göçe yönelik bir yasağın olmamasına rağmen, yaşlılardan birçoğunun geçmişle bağlarını koparamadıkları için dönmek isteseler de orta ve genç yaştakiler dönmek istemediklerini belirtmişlerdir. Aile büyüklerinin mezarlarına yakın olmak isteyen yaşlılar ise geri dönmeyi istemektedir:

Geri dönmek mi? Dönen olmadı. Biz buralıyız artık! Ama mezarlarımız Çaykara'da kaldı! Sadece muhacir yazılmayanlar orada. Benim imkânım olsa hemen giderim. Annemin mezarı orada, o yüzden orayı daha çok istiyorum. (73, Ç.K3, Ev kadını)

Bununla birlikte, Çaykaralıların tamamı tarafından Çaykara'ya geri dönüşlerin yaşanmadığı ancak İskenderun ve Antakya başta olmak üzere İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyükşehirlerle doğru göç olduğu dile getirilmiştir.

Dönen olmadı. Sadece İskenderun'a, Antakya'ya, büyükşehirlerle gidenler oldu. Dönmeyi düşünmüyorum. Buralı olduk artık. Daha iyi burası. (61, Ç.E6, Emekli)

Görüşmecilerin büyük çoğunluğu, Çaykara'ya geri dönmekten ziyade yayla ve tatil amaçlı geri döndüklerini, Kırıkhan'da ekonomik koşulların daha iyi olduğunu Çaykara'da ekonomik güçlerini kaybedeceklerini vurgulanmıştır.

Göç eden topluluklar, yeni bir coğrafyada ve kültürde yaşasalar dahi geçmişle ve geldikleri memleketleriyle bağlarını koparmadan (Çağırkan, 2020: 38), sosyal ilişkilerini ve kültürel bağlarını devam ettirirler. Sosyo-kültürel ilişkilerinin ve dayanışmalarının güçlü olduğunu belirten Çaykaralılar, Çaykara'daki akrabalarıyla sadece yaz aylarında yayla ve tatil amaçlı gittikleri zamanlarda görüşebildiklerini belirtmiştir.

Her yaz gidiyoruz. Akrabaları, mezarları ziyaret ederiz. Yaylaya çıkarız. (72, Ç.E11, Emekli)

Görüşmecilerin tamamının artık yerlisi oldukları Kırıkhan'a gelmekten memnuniyetlerini Kırıkhan'da yaşam şartlarının ve sosyo-ekonomik düzeylerinin daha iyi olması şeklinde vurgulanmıştır.

Burada hayatımdan memnunum. Çok şükür imkanlar var. İyi kazandık burada. Orada kalsaydık kazanamazdık. (60, Ç.E12, Emekli)

Görüşmeciler arasında Çaykara'ya yakın bir yere yerleştirilmiş olmayı isteyenler de bulunmaktadır. İskân öncesinde kendilerine Gökçeada ve Kırıkhan dışında Samsun'un da seçenek olarak sunulduğu ifade edilmektedir.

Burası hem çok sıcak hem de çok uzak Çaykara'ya. Yaşlandım ben. Keşke yakın yer olsaydı. Samsun'u göstermişlerdi. Samsun daha iyi olurdu. (73, Ç.K3, Ev kadını)

Özet olarak bu çalışmanın odak noktası, bir sosyal politika uygulaması olarak yeniden yerleştirme ile iskân edilen Çaykaralıların sosyo-kültürel ve ekonomik yaşamlarındaki etkileşim ile değişim ve dönüşümdür. Yapılan çalışmada elde edilen bulgular yukarıda aktarılmıştır. Söz konusu iskanın göç edenler ve göç edilen yerdekiler için etkilerinin sadece olumsuz olmadığı, yapılan görüşmeler ve gözlemler neticesinde iskanın birçok olumlu yönlerinin olduğu vurgulanmıştır. Bunun yanında görüşme yapılan her iki taraftan da birçok görüşmecinin günümüzde birbirleriyle sosyal bağlar kurdukları ve etkileşim içerisinde ilişkilerini güçlendirdikleri gözlemlenmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Türkiye, 1950'li yıllara kadar iskan politikalarını, "sürgün", "şenlendirme" ve "yerleştirme" amacıyla (Erder, 2018: 24-27) geleneksel zihniyetle uygulamış, bundan sonra doğal afetlerden zarar görenlerin güvenli bölgelere iskan için bir sosyal politika olarak da kullanılmıştır. 1934'te çıkarılan 2510 Sayılı Kanun 2006'ya kadar ve 1959'da çıkarılan 7269 Sayılı Kanun ise halen yürürlükte olup, iskân edilenlere sağlanacak konut, tarla, tohum, hayvan gibi devlet desteği, iskanın sosyal politika uygulamalarının temel dayanağını oluşturmaktadır. İskân sürecinde yapılan ve yapılacak olan devlet destekleri, yeniden yerleştirilenler için önemli ekonomik olanaklar sağlamaktadır. Bu yasalar çerçevesinde Devlet, 1959 yılında Çaykara'da meydana gelen sel ve heyelan nedeniyle bölgede bulunan 408 aileyi, 2510 ve 7269 Sayılı Kanunlar gereğince 1965'te Hatay/Kırıkhan'a iskân etmiştir. İskân edilen Çaykaralılar için Kırıkhan'da kurulan 408 Evler Mahallesi günümüzde daha kalabalık bir nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Bu çalışmada 1965'te Kırıkhan'a iskân edilen Çaykaralıların bir yandan iskân süreçleri ve sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamlarındaki değişim ve dönüşüm, diğer yandan sosyal politika

uygulanması olarak Kırıkhan'daki iskân sürecinin incelenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle bu çalışmada, Devletin iskan, 2510 ve 7269 Sayılı Kanunlara göre 1959'daki doğal afet olarak sel ve heyelandan zarar görenleri korumak ve güvenli bir yere yeniden yerleştirme şeklinde bir sosyal politika olarak uygulamasının Çaykaralılar üzerindeki sosyal, kültürel ve ekonomik boyutları üzerinden araştırılmıştır. Bir başka ifadeyle, bu çalışma, Çaykaralıların 1965 yılından itibaren Kırıkhan'daki gündelik yaşamları, sosyo-kültürel etkileşimleri, ekonomik statülerindeki değişim ve dönüşümlerine odaklanılmıştır.

Araştırmada elde edilen ilk ve en önemli bulgu, Devletin doğal afetten zarar gören Çaykaralıları daha güvenli bir bölge olan Kırıkhan'a iskân etmesi önemli olarak bir sosyal politika uygulamasıdır. Çaykaralıların iskân edilirken gelenek ve göreneklerini, örf ve adetlerini devam ettirebilecekleri, yaşam tarzlarına uygun bahçesi olan modern konutlar ve geçimlerini sağlayabilecekleri 20-30 dönümlük ekilebilir arazi vermesi en önemli sosyal destek ve politika örneğidir. Alan yazında, ne sebeple olursa olsun iskân edilecek kişi ve grupların genelde bu karara karşı çıktıkları ve iskan istemedikleri vurgulanmaktadır. Ancak, Çaykaralıları için bugün hala hükümet evi olarak adlandırılan ve kullanılan evler ve ovada arazi desteği bu isteksizliği ve kararsızlığı ortadan kaldırmış, iskanın yaratacağı zorluklarla baş etme stratejileri oluşturmalarını sağlamıştır. İkincisi, her ne kadar Çaykara'da tarım ve hayvancılık temel ekonomik uğraşları olsa da Kırıkhan'da yapılan buğday ve pamuk tarımını bilmedikleri, tarımsal desteği almadıkları için çok zorlandıkları, ancak zamanla kooperatifler kurup bölgedeki yerel halkın yardımıyla tarımı öğrendikleri tespit edilmiştir. Üçüncü bulgu, iskân kararının dayandığı kanunlara göre iskân edilen bölgeye göç için ulaşım desteği olmasına yönelik hükme rağmen, kendi olanakları ile tuttıkları otobüs ya da kamyonlarla, hayvanlarıyla birkaç aile birlikte uzun zorlu bir yolculuk sonucu Kırıkhan'a gelebilmişlerdir. Kırıkhan'a yerleşme süreçlerinin her anlamda zorlu bir tanışma olduğudur. Özellikle sıcak ve kurak Akdeniz iklimine yabancı olan Karadenizli Çaykaralıları, sosyal ve kültürel anlamda şiveden yemeklere kadar birçok yenilikle karşılaşmışlardır. Ayrıca, kendilerine verilen bahçeli evler ve arazi sermaye biriktirmelerini sağlamış, zamanla Kırıkhan'da önemli bir ekonomik güç olmuşlardır. Dördüncü bulgu, kendilerine verilen bahçeli evler ve arazinin Kırıkhanlılarla karşılaşmalarda tartışma ve çatışmaya kaynağı olduğu, bunun da uzun süre kendi aralarında yardımlaşma, dayanışma ve imece usulüyle çalışan içe kapalı bir toplum olmalarına sebep olduğu belirlenmiştir. Zamanla kültürel etkileşim ve karma evliliklerle içe kapalı toplum biçimi çözülmüş; içerisinde suyu, tuvalet ve banyosu olan daha modern evlerinin bahçesinde sebze yetiştirip, alt kattaki ahırda inek besleyebilmişler. Çaykara'daki yaşam tarzlarına benzer yeni yaşam tarzlarını oluşturmuşlardır. Özellikle mıhlama, lahana ve horondan vazgeçmeden mısır ekmezsiz sofralara, zeytinyağlı, baharatlı yemeklere, halaylı düğünlere uyum sağlamışlardır. Beşinci ve son bulgu olarak ise, aile büyüklerinin mezarları Çaykara'da olsa da artık Kırıkhanlı olduklarını belirten Çaykaralıların, geri dönmeyi düşünmedikleri, ancak gençler de dahil olanağı olan herkesin Çaykara'ya yayla evi yapmak istediği, fırsat buldukça tatil/yaylaya gitmek ve oradaki akrabalarla ilişkilerini sürdürmek istedikleri tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, 1965 yılında yapılan iskânın Çaykaralıların sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamlarında değişiklik yarattığı tespit edilmiştir. Bu değişiklikler arasında en çok göze çarpan Karadeniz'deki gündelik ve ekonomik yaşamlarında önemli olan mısır, mısır unu ve mısır yağının yerini Kırıkhan iklimine uygun olan buğday, pamuk ve zeytinyağının almasıdır. Kısacası her ne kadar Karadeniz'in yağışlı, ılık ve nemli ikliminden Akdeniz'in kurak ve sıcak iklimine alışmakta zorlansalar da zamanla sosyo-kültürel ve ekonomik olarak daha modern evleri ve düz tarlaları

benimsedikleri ifade edilebilir. Çaykaralıların, yeni yerleştirildikleri yerde eski yaşam biçimlerine, alışkanlıklarına ve sosyo-kültürel özelliklerine uygun yaşamlarını sürdürme olanaklarını da dikkate aldıkları görülmektedir. Nitekim tüm sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlere rağmen şive, konuşma ve şakalar, yemekler, oyunlar ve horonlu düğünler gibi kendi kültürel öğelerini devam ettirdikleri görülmüştür. Geçmişte, Çaykaralılar ve Kırıkhanlılar arasında sosyo-kültürel tartışma, çatışma ve hatta şiddetli kavgalar yaşanmış olsa da günümüzde sorunsuz bir şekilde bir arada yaşamaktadırlar. Çatışmalar karşısında birlik olarak ve birbirlerine destek vererek bu günlere gelen Çaykaralılar, bu birlik ve beraberlikten güç alarak ekonomik zorlukların da üstesinden gelmeyi bilmişlerdir. İmece usulü yardımlaşma ile birbirlerinin tarlalarının ekimine yardım etmiş, birbirlerinin ürünlerini beraber hasat etmişlerdir. Devletin sunduğu olanakları en iyi şekilde değerlendirerek iskân sonrası yaşadıkları ekonomik zorlukları atlattı ve günümüzde Kırıkhan ekonomisinde önemli bir konuma gelmişlerdir. Çaykara'daki küçük arazilerinde sadece geçimlik tarım yaparken, Kırıkhan'da daha geniş ve verimli arazilerde tarım yaparak ekonomik düzeylerini yükseltmeyi başarmışlar, bunun sonucunda burada yaşamaktan memnuniyet duymuşlardır.

Son olarak bu araştırmanın alan yazımına ve ileriki araştırmalara katkı sağlayacak en önemli tespiti, 2510 ve 7269 Sayılı Kanunlar çerçevesinde doğal afet nedeniyle iskânın ev ve arazi desteğiyle bir sosyal politika uygulaması olarak uygulanmasının; sürgün, şenlendirme veya yerleştirme şeklindeki geleneksel iskân zihniyeti ile yapılan iskanlara göre "avantajlı bir iskân" yarattığıdır. 1965 yılında iskân edilen Çaykaralılar devlet tarafından kendilerine verilen sosyal destekleri ekonomik avantaja dönüştürerek sermaye birikimi sağlamış, böylece ticaret ve sanayi sektörüne geçiş yaparak yaklaşık altmış yılda Kırıkhan ekonomisinde önemli bir güç haline gelmişlerdir.

Kaynakça

- Altan, Ö.Z. (1998). Türkiye'de tek parti yönetimi döneminde (1923-1950) kurulan hükümetlerin programlarında sosyal politikaların yeri. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 487-524.
- Arndt, H. (1979). Ekonomik güç ve rekabet. (H. Başar, Çev.). *Journal of Social Policy Conferences*, (30), 107-130.
- Arslan, Z. ve Can, Ş. (2022). Kültürel kimlik inşası ve bellek: Antakyalı Ortodoks Hristiyan kadınlar ve gençler. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 25(2), 254-277.
- Aykaç, F. (1957). İskân mevzuatı ve idare âmirlerinin vazife ve salâhiyetleri. *İdare Dergisi*, 28(245), 1-22.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Barkan, Ö.L. (1949). Türkiye'de muhacir iskan işleri ve bir iç kolonizasyon planına olan ihtiyaç. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 10(1-4), 204-223.
- Bayraktar Akkaya, Ö. (2014). Türkiye'de sosyal politika ve milliyetçiliğin kesişmesinde 1934 İskân Kanunu ve Çingeneler. Ş. Kut, H. Dikici Bilgin, Z. Alemdar ve U. Azak (Ed.), *Genç Araştırmacılar Tartışıyor- Siyasi İlimler Türk Derneği VIII. Lisansüstü Konferansı Bildirileri Seçkisi* içinde (s. 211-226). İstanbul: Okan Üniversitesi Yayınları.
- BCA, 030.18.01.02, 161.34.10, 26/06/1961,
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/eSatis/BelgeGoster.aspx?ItemId=190612&>

Hash=E581FC1A6B0F0EB51502C0B53E8ABF4F8BE8255225A164ECDAA62B794FFD1AA2&Mi=0, (Erişim tarihi: 08 Aralık 2022).

- BCA, 030.18.01.02, 181.68.18, 07/11/1964, <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/eSatis/BelgeGoster.aspx?ItemId=280031&Hash=7E607FB8DCE1014756474DDDF88855AB494E3D50D8EDE9DB29962DAF5E8B71DF&Mi=0>, (Erişim tarihi: 08 Aralık 2022).
- Beylunioğlu, A.M. ve Kaymak, Ö. (2020). *Kısmet tabii... İstanbul'un Rum, Yahudi ve Ermeni toplumlarında karma evlilikler*. İstanbul: İstos Yayıncılık.
- Bilecen, T. (2018). Geri dönüş göçüne etki eden faktörler: Göç literatürüne eleştirel bir bakış. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(56), 138-144.
- Can, R.R. (2019). *Kırıkhan ilçesi'nin coğrafi etüdü*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Çağırkan, B. (2020). *Sürgün, zorunlu göç ve anavatana dönüş: Ahlat Ahıska Türkleri*. Ankara: Gazi Kitabevi. Erişim adresi: 9786257727570 | Web Viewer (turcademy.com).
- Çalışkan, V. (2003). Amik Ovası ve Amik Gölü: Bir sulak alanı kurutma deneyiminin günümüze ulaşan etkileri. *Türk Coğrafya Dergisi*, (41), 97-125.
- Çetin, B. ve Coşkun M. (2020). Hatay'a yönelik iskânlarda (1960-2007) göç yönetiminde yaşanan yetersizliklerin kültürel adaptasyon ve mekân aidiyetine etkileri. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 103-118.
- Demir, H. (2016). *Kırıkhan ilçesi'nin (Hatay) beşerî ve ekonomik özellikleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Demirtaş, S. (2019). *Göç ve değişim: Antalya ilinde yaşayan Ahıska Türkleri örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- DiE-Devlet İstatistik Enstitüsü (1963). *23 Ekim 1960 genel nüfus sayımı il, ilçe, bucak ve köyler itibariyle nüfus*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. Erişim adresi: <http://kutuphane.tuik.gov.tr/pdf/0015128.pdf>.
- Dilik, S. (1985). Atatürk döneminde sosyal politika. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 40(1), 93-102.
- Emek İnan, C. (2014). Türkiye'de iskân siyaseti: İskâna yönelik örgütsel yapı üzerinden bir inceleme. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, (22), 82-102.
- Eminoğlu, R. (2021). *Çaykara'dan (Şahinkaya, Kabataş ve Ulucami köyleri) Kırıkhan'a göç*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Erbaş, H. (2019). *Gidişlerden kaçışlara göç ve göçmenler: Kuram, yöntem ve alan yazıları*. Ankara: Phoenix Yayınevi. Erişim adresi: 9786059801928 | Web Viewer (turcademy.com).
- Erder, S. (2018). *Zorla yerleştirmeden yerinden etmeye Türkiye'de değişen iskân politikaları* (1. baskı). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Erkan, R. ve Aydın, D. (2010). Güneydoğu Anadolu Bölgesi İllerinde Bölge İçi ve Bölge Dışı Göç Eğilimleri. *Aile ve Toplum*, 6(22), 31-46.

- Eslek, D. ve Yılmaz Irmak, T. (2018). Ekolojik sistemler kuramı çerçevesinde göçmen çocuklar ve oyunları üzerine bir derleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3), 347-362.
- Gelekci, K. A. ve Meçik, O. (2021). Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin göç hareketlerinde sosyal sermaye etkisi: İzmir ve İstanbul örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi/Journal of Social Policy Conferences*, (80), 199-229.
- Genç, Y. ve Kara, H.Z. (2016). İç göç sürecinde birey rollerinin toplumsal cinsiyet açısından değerlendirilmesi. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 30-38.
- Geray, C. (2011). *Dünden bugüne kırsal gelişme politikaları*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Glesne, C. (2015). *Nitel araştırmaya giriş* (5. baskı). (A. Ersoy, P. Yalçınoğlu, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güneş-Ayata, A. (1991). Gecekondularda kimlik sorunu dayanışma örüntüleri ve hemşehrilik. *Toplum ve Bilim*, 51-52, 89-101.
- Hamamcı, C. ve Keleş, R. (2005). *Çevre politikası*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-donemi-iskan-kanunlari/> (Erişim tarihi: 11 Ocak 2023).
- IOM- Uluslararası Göç Örgütü (t.y.), “Göç”, İçinde *Göç Terimleri Sözlüğü* (2. Baskı, s. 35).
- İskân Kanunu. (1934, 21 Haziran). T.C. Resmî Gazete (Sayı: 2733). Erişim adresi: <https://resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf> (Erişim tarihi: 17 Aralık 2022).
- İskân Kanunu. (2006, 26 Eylül). T.C. Resmî Gazete (Sayı: 26301). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/09/20060926-1.htm>. (Erişim tarihi: 17 Aralık 2022).
- Kalabalık, H. (1992). *Çaykara ilçesinin ekonomik yapısı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Keleş, R. (1995). Kentleşme ve Türkçe. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 6, s.1-5.
- Keleş, R. (1998). “Yeniden yerleştirim/yeniden iskân”, İçinde *Kentbilim Terimleri Sözlüğü* (2.baskı, s.140).
- Kirman, M. A. (2017). Sosyal bir olgu olarak göç. A. Akdoğan, S. Turan, E. Sungur, E. Battal, & E. Vural (Ed.), *İslam Coğrafyasında Terör, Göç ve Mültecilik* içinde (s. 109-130). Ankara: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları.
- Kula, S. ve Çakar, B. (2015). Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında toplumda bireylerin güvenlik algısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 6(12), 191-210.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma* (2. baskı). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Maslow, A.H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50, 370-396.
- Oral, B. ve Çetinkaya, F. (2017). Sosyolojik bir olgu olarak göç, tanımı, nedenleri ve göç kuramları. *Türkiye Klinikleri*, 3(1), 1-8.
- Özgür, E. M. (1995). Türkiye'deki iç göçlerde Ankara ilinin yeri. *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, (4), 63-76.
- Şakacı, B.K. (2020). Türkiye'nin göç ve iskân politikaları: 1934 tarihli 2510 sayılı İskân Kanunu incelemesi. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 1(3), 36-57.

- Tekeli, İ. (1975). Göç teorileri ve politikaları arasındaki ilişkiler. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 1(1), 153-176.
- Tekeli, İ. (2014). *Göç ve Ötesi* (2.baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. ve Erder, L. (1978). *Yerleşme yapısının uyum süreci olarak iç göçler*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Tercan, B. (2008). *Afet bölgelerinde yeniden yerleştirme ve iskân politikaları: Doğubayazıt afetzede yerleşim alanları uygulama örneği*. (Yayımlanmış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tercan, B. (2020). Afet bölgelerinde yeniden yerleştirme ve iskân politikaları: Doğubayazıt depremi örneği. *Türk Deprem Araştırma Dergisi*, 2(1), 76-91.
- Tezcan, M. (2016). *Sosyolojiye giriş* (9. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık. Erişim adresi: 9786051701240 | Web Viewer (turcademy.com).
- TÜİK-Türkiye İstatistik Kurumu. (2022, Şubat). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları: 2021* [Haber Bülteni]. Erişim adresi <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500> (Erişim tarihi: 06 Aralık 2022).
- Ünlü, S., Kızıllan, T. ve Elciyar, K. (2018). Göçmenlerin uyum sağlama sürecinde yaşadıkları çatışmalar ve sayısal topluluklar. *Selçuk İletişim*, 11(1), 5-18.
- Yıldız, E. (2001). *Çaykara ve bazı köylerde sosyal yapı ve kültürel kimlik*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sunmuşlardır.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da kuruluş ile finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederler.

Destek ve teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

EKLER**Ek-1: Görüşmecı Listesi**

GÖRÜŞMECİ LİSTESİ											
ÇAYKARALILAR						KIRIKHANLILAR					
Sıra	Kod	Yaş	Doğum Yeri	Eğitim	Meslek	Sıra	Kod	Yaş	Doğum Yeri	Eğitim	Meslek
1	Ç.E1	55	Kırıkhan	İlkokul	Emekli	1	K.E1	59	Kırıkhan	Lise	Çiftçi
2	Ç.E2	76	Çaykara	İlkokul	Emekli	2	K.E2	63	Kırıkhan	Lise	Emekli
3	Ç.E3	33	Kırıkhan	Lisans	Esnaf	3	K.E3	73	Kırıkhan	Ortaokul	Emekli
4	Ç.E4	48	Kırıkhan	Lise	Esnaf	4	K.E4	69	Kırıkhan	Ortaokul	Emekli
5	Ç.E5	61	Çaykara	Önlisans	Emekli	5	K.E5	71	Kırıkhan	Ortaokul	Emekli
6	Ç.E6	61	Çaykara	Lise	Emekli	6	K.E6	58	Kırıkhan	Lise	Emekli
7	Ç.E7	69	Çaykara	Lisans	Emekli	7	K.E7	73	Kırıkhan	Ortaokul	Emekli
8	Ç.E8	67	Çaykara	Ortaokul	Emekli	8	K.E8	67	Kırıkhan	Ortaokul	Emekli
9	Ç.E9	70	Çaykara	Lise	Emekli	9	K.E9	65	Kırıkhan	Lise	Emekli
10	Ç.E10	71	Çaykara	Önlisans	Emekli	10	K.E10	54	Kırıkhan	Lisans	Emekli
11	Ç.E11	72	Çaykara	İlkokul	Emekli	11	K.E11	64	Kırıkhan	Ortaokul	Emekli
12	Ç.E12	60	Çaykara	Okuma-Yazma	Emekli	12	K.E12	53	Kırıkhan	Lise	Çiftçi
13	Ç.E13	73	Çaykara	Ortaokul	Emekli	13	K.E13	68	Kırıkhan	Ortaokul	Emekli
14	Ç.E14	72	Çaykara	İlkokul	Emekli	14	K.E14	55	Kırıkhan	Lise	Çiftçi
15	Ç.E15	56	Kırıkhan	Lisans	Memur	15	K.E15	63	Kırıkhan	Lise	Emekli
16	Ç.E16	66	Çaykara	Lise	Emekli	16	K.E16	69	Kırıkhan	Ortaokul	Emekli
17	Ç.E17	23	Kırıkhan	Lisans	Öğrenci	17	K.K1	43	Kırıkhan	Ortaokul	Emekli
18	Ç.E18	24	Kırıkhan	Lise	Esnaf	18	K.K2	57	Kırıkhan	İlkokul	Emekli
19	Ç.K1	61	Çaykara	Okuma-Yazma	İşçi	19	K.K3	66	Kırıkhan	İlkokul	Emekli
20	Ç.K2	70	Çaykara	Okuma-Yazma	Ev kadını	20	K.K4	67	Kırıkhan	Okuma-Yazma	Ev kadını
21	Ç.K3	73	Çaykara	Okuma-Yazma	Ev kadını						
22	Ç.K4	65	Çaykara	Okuma-Yazma	Ev kadını						
23	Ç.K5	84	Çaykara	Okuma-Yazma	Ev kadını						
24	Ç.K6	63	Çaykara	İlkokul	Ev kadını						
25	Ç.K7	26	Çaykara	Lisans	Memur						